

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA EKONOMICKO-SPRÁVNÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2021

Simona Hájková

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

Stínová ekonomika ve vybraných zemích
Bakalářská práce

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Simona Hájková**
Osobní číslo: **E18071**
Studijní program: **B6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Veřejná ekonomika a správa: Ekonomika pro kriminalisty a celníky**
Téma práce: **Stínová ekonomika ve vybraných zemích**
Zadávající katedra: **Ústav ekonomických věd**

Zásady pro vypracování

Cílem bakalářské práce bude teoretické vymezení pojmu stínové ekonomiky, jejích příčin a možných důsledků pro ekonomiku, vymezení metod jejího měření, analýza velikost stínové ekonomiky ve vybraných zemích a její mezinárodní komparace.

Osnova:

- Stínová ekonomika – teoretické vymezení.
- Příčiny a důsledky stínové ekonomiky.
- Metody měření stínové ekonomiky.
- Analýza stínové ekonomiky ve vybraných zemích.

Rozsah pracovní zprávy: **cca 35 stran**
Rozsah grafických prací: **-**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

FASSMANN, M. Stínová ekonomika a práce na černo. Praha: Sondy, 2007. ISBN 978-80-86846-21-7.
FASSMANN, M. Stínová ekonomika – I: příčiny, důsledky, měření. Praha: Sondy, 2002. ISBN 80-86809-03-X.
LESERVOISIER, L. Daňové ráje. Praha: HZ Praha s.r.o., 1996. 122 s. ISBN 80-86009-07-6.
MARTINEZ, J. Daňový únik. Praha: HZ Praha s.r.o., 1995. 144 a. ISBN 80-901918-3-5.
VOLEJNÍKOVÁ, J. Korupce v ekonomické teorii a praxi. Praha: Profess Consulting s.r.o., 2007. 390 s. ISBN 978-80-7259-055-1.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. et Ing. Veronika Linhartová, Ph.D.**
Ústav ekonomických věd

Datum zadání bakalářské práce: **1. září 2020**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2021**

L.S.

---

prof. Ing. Jan Stejskal, Ph.D.
děkan

---

doc. Ing. Jolana Volejníková, Ph.D.
vedoucí ústavu

Prohlašuji:

Práci s názvem Stínová ekonomika ve vybraných zemích jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 29. 04. 2021

Simona Hájková v. r.

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych ráda poděkovala své vedoucí práce Ing. et Ing. Veronice Linhartové, Ph.D. za její odbornou pomoc, cenné rady, připomínky a pomoc při vytvoření mé bakalářské práce. Také bych ráda poděkovala své rodině za podporu při studiu.

ANOTACE

Tématem bakalářské práce je Stínová ekonomika ve vybraných zemích. Práce je rozdělena na část teoretickou, kde je vysvětlena základní problematika stínové ekonomiky, její příčiny, důsledky a měření, a část praktickou, která analyzuje stínovou ekonomiku ve vybraných zemích a poskytuje návrhy pro boj s ní.

KLÍČOVÁ SLOVA

Stínová ekonomika, černá ekonomika, daně, neoficiální sektor

TITLE

Shadow economy in selected countries

ANNOTATION

The topic of the bachelor degree paper is Shadow economy in selected countries. This thesis consists of two parts, theoretical and practical. The theoretical part explains the basic issues of the shadow economy, causes, consequences and measurements. The practical part analyses shadow economy in selected countries and gives some recommendations on the fight against it.

KEYWORDS

Shadow economy, black economy, taxes, unofficial sector

OBSAH

ÚVOD.....	11
1. STÍNOVÁ EKONOMIKA	11
1.1 Definice stínové ekonomiky.....	12
1.2 Struktura stínové ekonomiky.....	14
2. PŘÍČINY STÍNOVÉ EKONOMIKY.....	17
2.1 Systémově nezávislé příčiny.....	17
2.2 Systémově závislé příčiny	18
3. DŮSLEDKY STÍNOVÉ EKONOMIKY	24
3.1 Pozitiva stínové ekonomiky.....	24
3.2 Negativa stínové ekonomiky	25
4. METODY MĚŘENÍ STÍNOVÉ EKONOMIKY	27
4.1 Přímé metody.....	27
4.2 Nepřímé metody	28
5. STÍNOVÁ EKONOMIKA VE VYBRANÝCH ZEMÍCH	33
5.1 Vývoj stínové ekonomiky v EU.....	34
5.2 Klasifikace států Evropské unie.....	35
5.3 Komparace vybraných skupin států.....	41
ZÁVĚR	44
POUŽITÁ LITERATURA	46

SEZNAM ILUSTRACÍ A TABULEK

Tabulka 1: Klasifikace ekonomických aktivit ve stínové ekonomice	13
Obrázek 1: Struktura stínové ekonomiky	15
Tabulka 2: Vývoj názorů na strukturalizaci stínové ekonomiky v pracích českých autorů	16
Obrázek 2: Zdanění mzdy bezdětné osoby s průměrnou mzdou v % (2019)	21
Obrázek 3: Výše minimální mzdy v eurech v jednotlivých zemích (2019)	22
Tabulka 3: Porovnání jednotlivých metod měření	32
Tabulka 4: Rok vstupu členských států do EU	34
Obrázek 4: Vývoj stínové ekonomiky v EU v letech 2008-2018 (v % HDP)	35
Obrázek 5: Velikost stínové ekonomiky v členských státech severní Evropy v roce 2018 (v % HDP)	36
Obrázek 6: Velikost stínové ekonomiky v členských státech jižní Evropy v roce 2018 (v % HDP)	37
Obrázek 7: Velikost stínové ekonomiky v členských státech západní Evropy v roce 2018 (v % HDP)	38
Obrázek 8: Velikost stínové ekonomiky v členských státech západní Evropy v roce 2018 (v % HDP)	39
Obrázek 9: Velikost stínové ekonomiky v členských státech západní Evropy v roce 2018 (v % HDP)	40
Obrázek 10: Průměrná velikost stínové ekonomiky ve geografických skupinách států EU v roce 2018 (v HPD %)	41
Tabulka 5: Hlavní důvody lidí pro vstup do stínové ekonomiky v EU (%)	42
Tabulka 6: Doporučené způsoby pro snížení stínové ekonomiky v EU (%)	43

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

Aj.	a jiné
Apod.	a podobně
Atd.	a tak dále
CETA	Centrum ekonomických a tržních analýz
El.	elektrická
EU	Evropská unie
HDP	hrubý domácí produkt
LISREL	Linear Independent Structured Relationship
Např.	například
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
Tj.	to je
Tzv.	tak zvaný

ÚVOD

Sektor zvaný stínová ekonomika, pro který nebyla vymezena jednotná definice, lze najít v každé zemi a je často nazýván ekonomikou šedou, skrytou nebo neoficiální. Stínová ekonomika významně ovlivňuje zaměstnanost nebo výběr daní v zemi. Do tohoto sektoru jsou zahrnuty aktivity, které jsou součástí každodenního života a je možné se s nimi běžně setkat, nelze je však jednoduše dokázat. Někteří lidé jsou součástí stínových aktivit, aniž by si to uvědomovali, někteří však do tohoto sektoru vstupují záměrně, a to například v důsledku vysokého daňového zatížení státu, rozsáhlým regulacím, které zvyšují náklady firem nebo kvůli špatné kvalitě veřejného sektoru. Na stínovou ekonomiku nelze pouze nahlížet jako na něco negativního, někteří autoři tvrdí, že stínová ekonomika může být určitým zdrojem pro růst národního produktu. Celkovou velikost stínové ekonomiky není nikdy zcela možné zjistit, protože stínové aktivity jsou záměrně skryty, proto je možné dělat pouze odhady.

Cílem bakalářské práce je teoretické vymezení pojmu stínové ekonomiky, jejích příčin a možných důsledků pro ekonomiku, vymezení metod jejího měření, analýza velikost stínové ekonomiky ve vybraných zemích a její mezinárodní komparace. První kapitola bakalářské práce je zaměřena na vymezení pojmu stínová ekonomika, kde se lze setkat se základním problémem tohoto jevu, kterým je jednotná definice stínové ekonomiky. Druhá kapitola pojednává o hlavních příčinách stínové ekonomiky, které lze rozdělit na systémově závislé a systémově nezávislé. Třetí kapitola se zabývá důsledky, které stínová ekonomika způsobuje. Důsledky mohou být jak negativní, tak pozitivní. Způsoby, kterými se stínová ekonomika měří je možné najít ve čtvrté kapitole. Měření jako takové je velice náročné, proto se mohou výsledné hodnoty u jednotlivých autorů lišit. Pro měření stínové ekonomiky je možné využít přímé či nepřímé metody. Pátá kapitola je věnována analýze stínové ekonomiky v Evropské unii. Kapitola se nejprve zabývá vývojem stínové ekonomiky v Evropské unii od roku 2008 do roku 2018, poté jsou státy EU rozděleny do pěti geografických skupin, kde probíhá analýza stínové ekonomiky v jednotlivých skupinách. Následně je provedena komparace stínové ekonomiky mezi těmito geografickými skupinami. V závěru této kapitoly jsou uvedeny důvody, proč lidé žijící v Evropské unii vstupují do stínového sektoru a možnosti, kterými by bylo možné velikost stínové ekonomiky v EU snížit.

1. STÍNOVÁ EKONOMIKA

Jedním z hlavních problémů, se kterým je možné se při studiu stínové ekonomiky setkat, je určení jednotné definice tohoto pojmu. Tato definice by měla být použitelná jak pro vyspělé země, tak i pro země s transformující se ekonomikou.

Dalším problémem je i mnoho termínů, které autoři pro tuto oblast používají. V různých publikacích lze nalézt pojmy černá, šedá, neformální, neoficiální, paralelní, duální, podzemní, skrytá, stínová apod. Na přelomu osmdesátých a devadesátých let se na našem území nejvíce ujalo označení „stínová ekonomika“.

Při popisu tohoto jevu lze sledovat rozdílné názory autorů. Všichni však význam jevu označují společným názvem sektor či ekonomika. Odlišnost různých definic se projevuje v popisu prvků fenoménu, které jsou základem stínové ekonomiky a v použití třídícího kritéria pro klasifikaci, které slouží pro zařazení či nezařazení prvků do stínové ekonomiky. Za hlavní prvky stínové ekonomiky nejvíce autorů považuje aktivity nebo činnosti, které se konají na hranici nebo mimo zákonná pravidla. (Fassmann 2007)

1.1 Definice stínové ekonomiky

Stínové aktivity, transakce, příjmy a platby jsou chápány jako prvky stínové ekonomiky. Tyto aktivity se mohou nacházet jak v oficiálním, tak v neoficiálním sektoru a mohou na sobě být vzájemně nezávislé. Celek, který je tvořen těmito prvky a vazbami je nazýván pojmem stínová ekonomika. Odlišností mezi stínovou a oficiální ekonomikou je nedostatek dohledu oficiálních institucí.

Fassmann popisuje stínovou ekonomiku jako *„činnosti, jejichž nejbytostnějším zájmem je, aby zůstaly skryty (alespoň před orgány státního represivního aparátu), dále neformální aktivity nebo transakce, které nezahrnují platby a které jsou určeny ušetřit nákupy a konečně ty činnosti, které v konečném důsledku sice vedou k oficiálním příjmům, ale jejichž samotný zdroj, či lépe řečeno cesta jejich nabytí je v rozporu s platnými zákonnými pravidly, nařízeními a dohodami.“* (Fassmann 2007)

Ve svém Ekonomickém slovníku popisuje Fialová stínovou ekonomiku jako *„část produkce, která nevchází do vykazovaných ukazatelů souhrnu produkce vytvářené v ekonomice za určité období. Práce prováděná na černo. Vyskytuje se v ekonomikách v oblastech, kde je činnost zakázaná (hazardní hry, prostituce, soukromé podnikání apod.) nebo nabídka nepokrývá poptávku (nedostatek bytů či jakéhokoliv zboží), anebo z důvodu daňového úniku.“* (Fialová 2011)

Podle Friedricha Schneidera (2012) zahrnuje stínová ekonomika veškerou legální produkci zboží a služeb odehrávající se na trhu, který je skryt před veřejnými orgány z následujících důvodů:

- vyhnout se placení daní z příjmu, přidané hodnoty apod.,
- vyhnout se placení příspěvků na sociální zabezpečení,
- vyhnout se povinnosti splňovat určité zákonné normy trhu práce, jako jsou minimální mzdy, maximální pracovní doba, bezpečnostní normy atd.,
- vyhnout se dodržování některých správních povinností, jako je vyplňování statistických dotazníků nebo jiných hlášení.

Tabulka 1: Klasifikace ekonomických aktivit ve stínové ekonomice

Typ aktivity	Peněžní transakce		Nepeněžní transakce	
Ilegální aktivity	Obchod s kradeným zbožím, výroba a prodej drog, prostituce, pašování, hazardní hry, podvody.		Výměna drog a kradeného zboží, pašování, výroba drog pro vlastní potřebu.	
	Daňové úniky	Vyhýbání se daň. povinnostem	Daňové úniky	Vyhýbání se daň. povinnostem
Legální aktivity	Nehlášení příjmů ze samostatně výdělečné činnosti; mzdy, platy a aktivita z nehlášené práce spojené s legálním zbožím a službami.	Zaměstnanecké slevy a výhody.	Výměnný obchod s legálním zbožím a službami.	Práce pro osobní spotřebu a sousedská výpomoc.

Zdroj: vlastní zpracování dle (Schneider 2012)

V tabulce č.1 lze vidět, že stínová ekonomika je tvořena z nehlášených příjmů, které byly vytvořeny výrobou legálního zboží a služeb, dále zahrnuje všechny ekonomické činnosti, které mohou být zdanitelné, pokud by byly nahlášený státním orgánům. Mezi tyto činnosti patří např. výměnný obchod s legálním zbožím a službami.

1.2 Struktura stínové ekonomiky

Gershuny (2003) stínovou ekonomiku rozděluje do tří sektorů.

- 1) **Rodinná ekonomika domácností** – aktivity bez finanční platby poskytující potřebné zboží a služby pro domácnost.
- 2) **Komunální ekonomika** – aktivity pro společnost bez finanční platby, nebo členy komunit, kteří nejsou členy domácností.
- 3) **Podzemní ekonomika** – aktivity osob, které jsou zahrnuty jak v oficiální ekonomice, tak i mimo ni. Aktivity jsou před úřady skryty z důvodu nelegálnosti. Tato část ekonomiky se dále rozděluje na:
  - „*aktivity, které jsou vždy spojeny s formálním zaměstnáním a které zanechávají stopu jako náklady ve výrobě a v národních účtech*“;
  - „*aktivity, které jsou méně propojeny s formální ekonomikou; jedná se o výrobu, která je nabízena formálnímu sektoru, ale jež netvoří její část (domácí pracovníci)*“;
  - „*produkce konečných výrobků a služeb přímo pro spotřebitele*“. (Gershuny 2003)

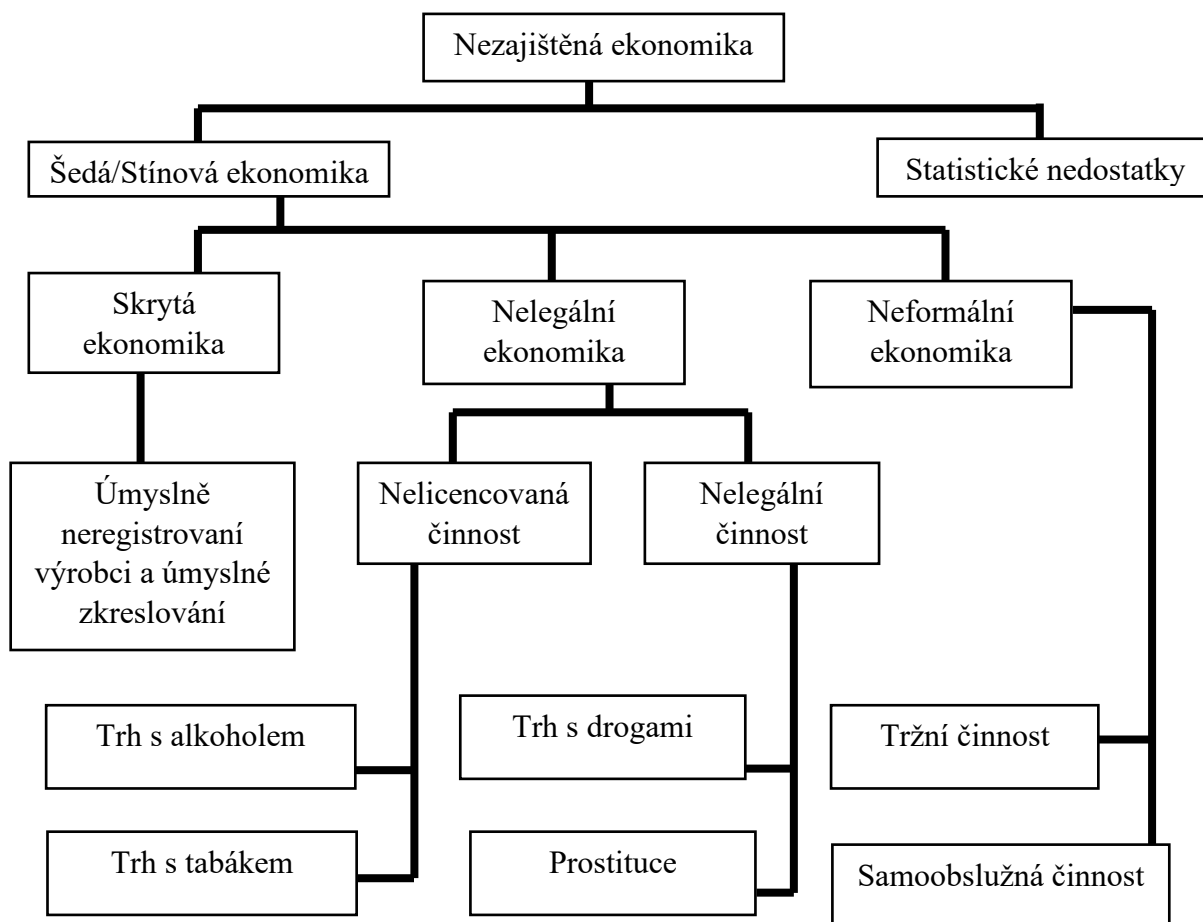
Zpráva pro Evropskou komisi, která navazuje na Bílou knihu autorů Mingione a Magatti člení stínovou ekonomiku následujícím způsobem:

- a) Daňový únik ze strany řádných pracovníků, zejména samostatně výdělečně činných osob, dále podniků a správně deklarovanych ekonomických činností,
- b) Aktivity a ekonomické transakce zakázané trestním právem, kvůli jejich povaze – kriminální ekonomika,
- c) Ekonomické aktivity, které jsou neplacené a jsou vykonávány k prospěchu domácností, či domácností příbuzných a přátel na základě vzájemného vypomáhání,
- d) Profesionální aktivity, které jsou vykonávány jako jediné nebo druhé zaměstnání, pravidelně provozované s cílem výdělku, pohybující se mimo nebo na hranici povinností daných právním řádem. (Mingione a Magatti 1994)

V Příručce měření stínové ekonomiky, která je zpracována organizací OECD z roku 2002, se nachází rozdílné členění. Příručka je využívána statistickými úřady při odhalování nezjištěné ekonomiky ve výpočtu HDP.

- Produkce a služby, které jsou legální, plyne z nich příjem, ten ale není nahlášen příslušnému úřadu. Účelem tohoto jednání je neplacení daní nebo sociálního a zdravotního pojištění (skrytá ekonomika).

- Produkce zboží a služeb, které jsou vyráběny, prodávány a drženy v rozporu se zákonem. Dále činnosti, které jsou nelegální či bez potřebného povolení (nelegální ekonomika).
- Produkce zboží a služeb vykonávána podniky (osobami), které jsou neregistrované v sektoru domácností. Příkladem může být hlídání dětí nebo prodej zemědělských produktů (neformální ekonomika). (OECD 2002)

Obrázek 1: Struktura stínové ekonomiky

Zdroj: vlastní zpracování dle (OECD 2002)

Obrázek č.1 zobrazuje členění stínové ekonomiky dle OECD, která tuto ekonomiku rozděluje na skrytou, nelegální a neformální. Do skryté ekonomiky patří výrobci, kteří jsou záměrně neregistrovaní, nebo úmyslně zkreslují své příjmy. Tito výrobci se pohybují na hraně zákona. Nelegální ekonomika je dělena na nelicencovanou a nelegální činnost. Veškeré tyto činnosti jsou už prováděny mimo zákon. Do neformální ekonomiky patří činnosti, které jsou vykonávány v sektoru domácností, je dělena na tržní a samoobslužnou činnost.

Mezi velmi významné české autory, kteří se zabývali stínovou ekonomikou, patřili například Ohřál, Zelinka, Bastýř, Kadera. V následující tabulce č.2 je zobrazen jejich názor na tuto problematiku.

Tabulka 2: Vývoj názorů na strukturalizaci stínové ekonomiky v pracích českých autorů

Ohřál (1989)	Zelinka (1991)	Bastýř (1993)	Kadera (1995)
Neoficiální ekonomika	Domácí produkce		Neevidovaná ekonomika
domácí práce a kutilství	chovatelství a pěstitelství, svépomocná výstavba a údržba bytového fondu, předmětů dlouhodobé spotřeby, oděvů, obuvi a osobní služby		domácí kutilství, sousedská výpomoc
Šedá ekonomika	Šedá ekonomika	Šedá ekonomika	Šedá ekonomika
	činnosti, které nemusí být nelegální, ale jsou nezákonně provozovány (neplacení daní a poplatků)	činnosti, které jsou zdrojem příjmu nepodléhajících zdanění	zaměstnanci pracují souběžně s hlavním pracovním poměrem buď ve své profesi či mimo ni; stejná činnost pracovníků živnostenských oprávnění; pracující bez zákonného vztahu, (nezaměstnaní, ženy v domácnosti, důchodci provádějící nárazově či opakovaně různé druhy činností); nelegální zaměstnávání cizinců
Černá ekonomika	Černá ekonomika	Černá ekonomika	Černá ekonomika
	Aktivity všeobecně nezákonné (krádeže, vydírání, drogy, včetně činností výrobní povahy zbraně, falešné dokumenty, jedy	Trestné činy, jsou objektem represe	Různé činnosti širšího závadového charakteru, nevidovaná kriminalita, specifické případy

Zdroj: vlastní zpracování dle (Fassmann 2002)

V tabulce č.2 jsou vyjádřeny názory autorů na strukturu stínové ekonomiky. Každý z autorů má rozdílný názor na činnosti, které patří do jednotlivého dělení stínové ekonomiky (sektor domácností, šedá a černá ekonomika). Jednotlivé činnosti u daného dělení stínové ekonomiky mají podobný ne však zcela shodný charakter. Například podle Zelinky (1991) spadají pod šedou ekonomiku činnosti, které nemusí být legální, ale jsou nezákonně provozovány, zatímco Kadera (1995) se v šedé ekonomice zaměřuje na pracovněprávní vztahy.

2. PŘÍČINY STÍNOVÉ EKONOMIKY

Stínová ekonomika je fenoménem na celém světě. Prakticky se dotýká všech států, a to bez ohledu na jejich ekonomický systém a hospodářský vývoj. V každé zemi se projevuje jinou silou a v jiných rozměrech. Již v minulosti bylo možné tuto problematiku spatřit např. v důsledku vysokého zdanění parfémů vznikl ve starověkém Egyptě skrytý trh, v 15. až 18. století se ve Francii rozšířilo pašeráctví z důvodu vysoké solné daně, pro Čechy je existence černého trhu velmi dobře známá v období komunismu Československa. (CETA 2015)

Fassmann (2007) příčiny stínové ekonomiky rozlišuje do dvou skupin – systémově nezávislé a systémově závislé příčiny.

2.1 Systémově nezávislé příčiny

Za hlavní příčinu vzniku stínové ekonomiky lze pokládat příliš velké zásahy státu do trhu, které narušují přirozený efektivní alokační systém trhů. V tržních ekonomikách má negativní vliv na alokační proces především daňový systém. U centrálně plánovaných ekonomik má tento negativní vliv centrální autorita, která z důvodu přímého rozdělování vytváří nerovnováhu mezi nabídkou a poptávkou. „*Jde tedy – zjednodušeně řečeno o střet absolutních ekonomických (ale i sociálních, ideologických aj.) zájmů jednotlivce a určitých ohraničených skupin na jedné straně a zájmů společnosti na straně druhé.*“ (Fassmann 2007)

Ve státních zásazích nelze pouze vidět jen negativní či nechtěné důsledky, ale i zásahy, které chrání zájmy společnosti. Například určitá omezení při výrobě alkoholu či tabáku nebo přímo zákazy pro výrobu a distribuci drog.

Při narušení alokačních mechanismů z důvodu státního zásahu vznikne šance pro rozvoj stínové ekonomiky. Vznikne tedy určitý prostor, kde se rozvíjí neoficiální činnosti. Pro zaplnění tohoto stínového prostoru je nutná existence subjektů, kteří nejsou ochotni nebo nemohou svou činnost provádět v oficiálním hospodářství – nabídková strana. Aby stínová ekonomika existovala, musí existovat i druhá strana, která je nazývána stranou poptávkovou.

Tři důvody růstu stínové ekonomiky ve vyspělých tržních ekonomikách uvádí Fassmann (2002). Dle něho jde o:

- Druhou technickou revoluci, která vyvolala růst poptávky po novém kapitálu. Stínová ekonomika rostla z důvodu obtížnosti financování vědeckých výzkumů a zejména tvorby nových průmyslových odvětví.

- Vyhrocený boj o odbytiště. Velké množství podnikatelů musí minimalizovat své náklady. Často zvolí způsob neplacení daní, zaměstnávání lidí na černo nebo neodvádí dávky na sociální pojištění.
- Migrace obyvatelstva – přistěhovaná pracovní síla je ochotna pracovat za nízkou mzdou bez pojištění, dovolené, v horších pracovních podmínkách apod.

2.2 Systémově závislé příčiny

Každá země má jiný charakter stínové ekonomiky. Vznikají odlišné podmínky, které jsou způsobeny rozdílným státním řízením. Tento nesoulad v charakteru dále souvisí i se sociálně-ekonomickou úrovní země, případně i dalšími vlivy, jako jsou kulturně historické, demografické, klimatické, náboženské a další.

1) Příčiny stínové ekonomiky v tržních ekonomikách

„Za hlavní příčinu existence stínové ekonomiky v tržních ekonomikách je možno považovat silnou roli státu při ovlivňování hospodářství. Posilující se regulatorní úlohou státu lze nejobecněji vyjádřit intenzitu daňové politiky.“ (Fassmann 2007) Základem pro existenci a fungování stínové ekonomiky je v tržním hospodářství daňový únik.

V tržních ekonomikách se stává stínová ekonomika pro oficiální ekonomiku konkurencí. Podnikatelé mají formou stínových činností možnost snižovat své náklady (práce na černo). S těmito činnostmi je však spojena potřeba snižování míry rizika a nejistoty, protože stát stínové aktivity omezuje pomocí represivních činností. Stínoví podnikatelé musí často vynakládat velké úsilí na utajování nelegálních činností, ochranu před zločineckými organizacemi, praní špinavých peněz, úplatky a vyvážení aktivit, které je budou krýt. To sebou nese vysoké náklady.

Další omezující faktor stínových aktivit souvisí se stínovým pracovním trhem. Zaměstnanci upřednostňují práci v legálním sektoru kvůli poskytujícím výhodám např. sociální, zdravotní a důchodové pojištění nebo pracovní ochrana. Stínová ekonomika je tedy vykonávána pracovní silou pouze v omezené pracovní době a dočasně.

Stínová ekonomika je velice přitažlivá pro své nízké ceny. Toto pravidlo o nižších cenách nemusí být vždy platné. Ukázkovým příkladem jsou nadsazované ceny veřejných zakázek. Stínovou ekonomiku v tržních ekonomikách značně posilují strukturální jevy. Hlavní význam má nezaměstnanost, menšinové skupiny obyvatelstva a obyvatelé z jiných kultur.

2) Příčiny stínové ekonomiky v centrálně plánovaných ekonomikách

V ekonomikách centrálně plánovaných je za hlavní příčinu vzniku stínové ekonomiky považována přílišná centralizace a s tím spojená negativní úloha daňového systému. Daňový únik je nejčastějším důvodem soukromého sektoru pro vstup do stínové ekonomiky. Naopak možnost „privatizace“ státního vlastnictví skupinami či jednotlivci převažuje ve státním sektoru. Ve skutečnosti vzniká podpora rozvoje stínové ekonomiky ve formě individuálních vlastnických práv. Stínová ekonomika zde ztrácí povahu systému, který se odehrává mimo oficiální sektor a stává se z ní důležitý výstup oficiálního sektoru.

Základními příčinami jsou zde intenzita daňové politiky a forma společenského vlastnictví, které rozvíjí stínovou ekonomiku i v případě rovnováhy hospodářského systému. Nerovnováha v hospodářství představuje další podnět pro vstup do stínové ekonomiky, na tomto trhu se stínová ekonomika ukazuje ve formě „černého trhu“. Tento trh je jak na straně nabídky, tak na straně poptávky přehnaně segmentovaný, důvodem je snaha o omezení možného odhalení.

Na trhu zboží a služeb, který se odehrává v nerovnováze, se stanovují ceny stínové ekonomiky monopolně. Monopolní postavení subjektů stínové ekonomiky se neprojevuje pouze v cenách, kdy monopolně stanové ceny jsou vyšší, než by byly ceny rovnovážné na oficiálním trhu, ale i v kontrole nad produkcí a distribucí.

Na rozvoji stínové ekonomiky se podílí i jiné druhy hospodářské nerovnováhy. Velkým problémem je neexistence určitých výrobních prostředků a surovin na trhu a deficit. Zejména kvůli této absenci se do stínové ekonomiky dostává velké množství výrobních činností, které jsou prováděny soukromým sektorem nebo oficiálními subjekty, kteří přístup k těmto prostředkům nemají. Zdroje nabídkové strany tedy pocházejí z oficiálního sektoru.

Další významnou roli pro stínovou ekonomiku hraje nerovnováha na trhu práce. Tato nerovnováha spolu s nerovnováhou na trhu zboží vytváří dobré podmínky pro rozvíjení institucionálního zajištění stínové ekonomiky. „*Trh práce je trhem prodávajícího, konkurence probíhá mezi kupujícími – podniky.*“ (Fassmann 2007) To však v prostředí, kde neexistuje mzdová konkurence vede k rozkvětu mimopracovních výhod. Centrálně plánová ekonomika je dále charakteristická vysokou mírou monopolizace ve výrobě. Monopolizace jako taková nevytváří stínovou ekonomiku, ale vytváří neprůzračný systém odměny za práci a systém distribuce zboží. Těmito aktivitami se prostor stínové ekonomiky zvětšuje.

Lze říci, že stínová ekonomika v centrálně plánovaných ekonomikách slouží jako náhrada pro absenci kapitálového trhu a doplňuje i nahrazuje jiné přizpůsobivé mechanismy, kterými ekonomika disponuje. Podstata stínové ekonomiky je v realokaci existujících zdrojů,

zboží a služeb mezi jednotlivce a podniky. Dále je pro tento systém typická vzájemná symbióza, kde oficiální a stínové aktivity existují vedle sebe. Jsou vzájemně doplňovány a není mezi nimi soutěž při prodeji své produkce.

3) Příčiny stínové ekonomiky v transformujících se ekonomikách

Stínová ekonomika v transformujících se zemích při přechodu na tržní hospodářství značně roste. Liberalizace cen, otevření trhu zahraniční konkurenci, snížení státních dotací podnikům, zavedení nového daňového systému, odstranění podporování spotřebitelských cen a provádění konkurzů směřovalo k rozpočtovým problémům v podnicích a domácnostech. Z toho důvodu se poptávka sesypala o mnoho víc než nabídka, a to u zboží i na trhu práce. Následkem toho bylo rychlé odstranění nedostatkových služeb a zboží. Hlavním cílem pro podniky a organizace byl boj o existenci, obě skupiny se toho snažily docílit pomocí neregulérní ekonomiky. To přispělo k růstu poptávky, ale i nabídky po stínových činnostech. Dále na růst stínové ekonomiky mělo velký vliv celé období, které bylo při rozkladu starého systému nepřehledné.

Úlohy státu se při transformaci ekonomiky mění, z toho plynou i změny v státních orgánech. Z důvodu těchto změn stát nemá dostatečnou kapacitu na kontrolu dodržování zákonů, pravidel a smluv, obzvláště když nové zákony nejsou k dispozici. Vstup do neregulérní ekonomiky je proto velmi snadný. Hlavní motivací pro podniky se stává zisk, konkurence roste a vzniká problém s rozpočtovým omezením. Podniky pro snížení svých nákladů, k vyhnutí se regulaci, ke zvýšení pružnosti a k přivlastnění zisku, který patří státu nebo členům využívají neregulérní ekonomiku.

Při transformaci dále dochází k institucionálním změnám, to vytváří pro rozvoj stínové ekonomiky výhody. Tyto výhody ukazují na privatizaci státního majetku, dochází ke korupci (prodej majetku za cenu výrazně nižší, než je cena tržní).

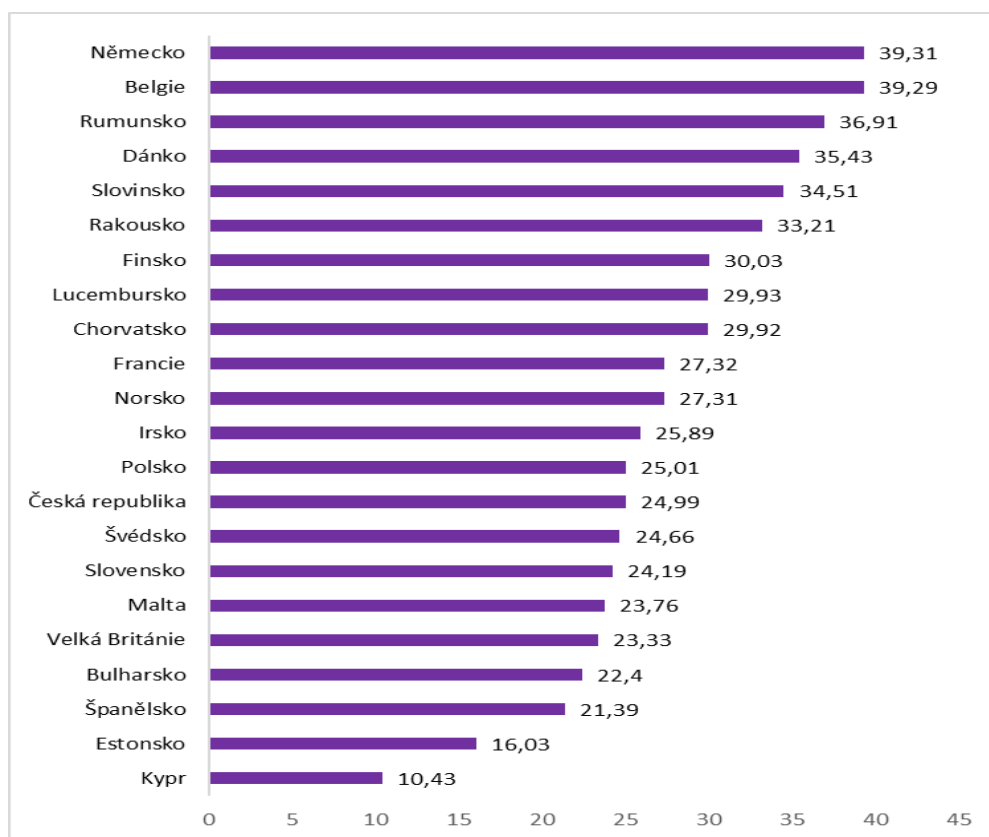
Na počátku transformace je možná existence smíšené stínové ekonomiky, která se skládá z:

- **Tradiční neregulérní sektor** – činnosti způsobené nedostatkem a podporované administrativním omezením. Například se jedná o černý trh, korupci, skryté výrobní činnosti, činnosti provozované společně se státními podniky apod.
- **Přechodných neregulérností** – sem patří špatné řízení státního vlastnictví, kdy dochází k rozkrádání a příjmy z privatizace státního majetku, které jsou nezákonné.

- **Neregulérního tržního sektoru** – činnosti, jejímž cílem je snižování nákladů. Jedná se o práci na černo, daňové úniky, korupci státních úředníků, kteří zadávají státní zakázky apod.

CETA (2015) řadí mezi příčiny stínové ekonomiky:

- 1) **Daně, sociální a zdravotní pojištění** – míra zdanění je považována za hlavní příčinu vzniku stínové ekonomiky. Při vysokém zdanění, sociálním a zdravotním pojištění je pro firmy nákladné najímání práce a z toho důvodu zde vzniká práce na černo a hlášení zisků daňovým úřadům je značně podhodnoceno. Pro zaměstnance znamená vysoká míra zdanění snížení disponibilních důchodů, proto hledají způsoby, jak daně obejít. Daňový systém je složitý a zdlouhavý proces, který zvyšuje náklady a demotivuje.

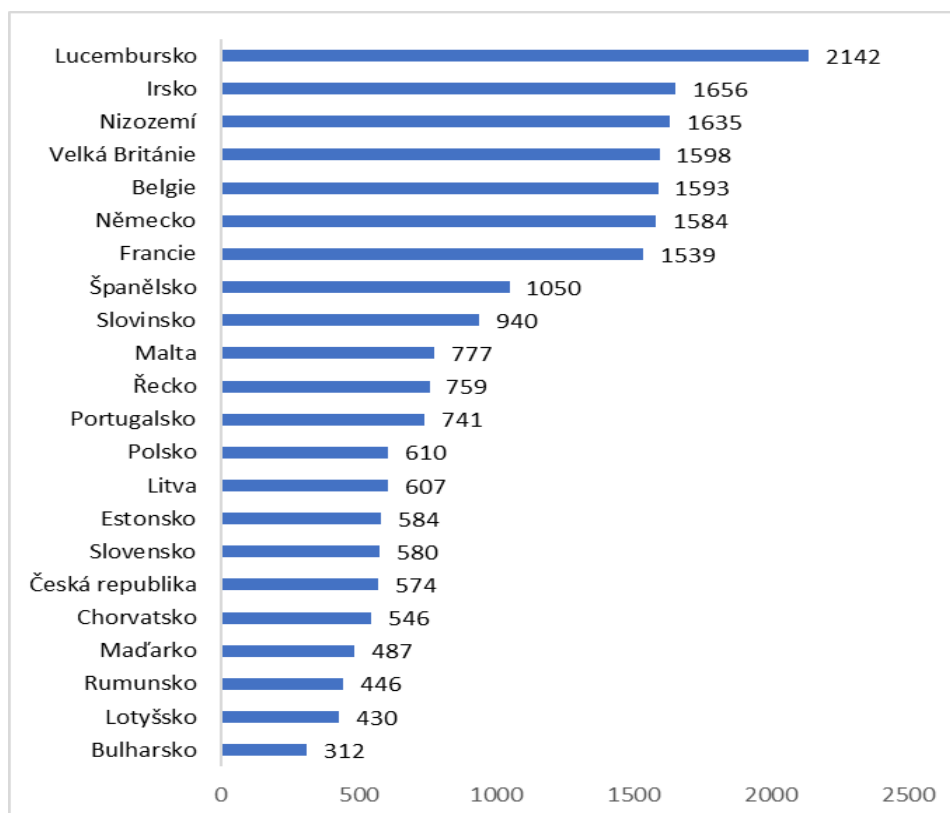
Obrázek 2: Zdanění mzdy bezdětné osoby s průměrnou mzdou v % (2019)

Zdroj: vlastní zpracování dle psp.cz

Obrázek č. 2 vyjadřuje procentuální daňového zatížení bezdětné osoby, která pobírá průměrnou mzdu. Nejvyšší míra zdanění mzdy je v Německu a Belgii, a to přes 39 %. Nejnižší daňové zatížení má Kypr a Estonsko, zde je míra zdanění menší než 20 %. Česká

republika patří do zemí s nižším daňovým zatížením, které je ve výši necelých 25 %, podobně tomu tak je i ve Švédsku a na Slovensku.

2) Regulace, institucionální kvalita a služby veřejného sektoru – tyto příčiny jsou považovány za druhé nejdůležitější. Náklady firem, které působí v oficiálním sektoru, se zvyšují kvůli minimálním mzdám, obtížnému získávání licencí, problematickým procesům zakládání firem, obchodním bariérám, restrikcím zaměstnávání imigrantů a dalším regulacím. Čím rozsáhlejší jsou regulace, tím více jsou firmy a jednotlivci motivováni ke vstupu do stínové ekonomiky. Institucionální kvalita a poskytování veřejných služeb ovlivňuje země ve střední a východní Evropě. Pokud budou mít poplatníci pocit, že jim jsou poskytovány kvalitní služby, budou ochotni platit daně. Pokud bude poskytování služeb pro firmy výhodné, budou i nadále fungovat v oficiálním sektoru. Naopak ve společnosti, kde je vysoká míra korupce („zneužití postavení spojené s porušením principu nestrannosti při rozhodování, motivované snahou po zisku“ (Volejníková 2007)) a veřejný sektor bude neefektivní se budou poplatníci placením daní vyhýbat.

Obrázek 3: Výše minimální mzdy v eurech v jednotlivých zemích (2019)

Zdroj: vlastní zpracování dle psp.cz

Firemní náklady s navýšením minimální mzdy rostou, proto je možné považovat minimální mzdu jako jednu z příčin pro vstup do stínové ekonomiky. Na obrázku č. 3 je možné vidět, že státem s nejvyšší minimální mzdou je Lucembursko, kde minimální mzda činí 2 142 EUR. Druhou nejvyšší minimální mzdu má Irsko 1 656 EUR. Česká republika se řadí mezi země s nižší minimální mzdou, která je ve výši 574 EUR. Mezi země s nejnižší minimální mzdou patří Rumunsko, Lotyšsko a Bulharsko.

3. DŮSLEDKY STÍNOVÉ EKONOMIKY

Stínová ekonomika může mít jak negativní, tak pozitivní důsledky. Je nutné se zamyslet nad tím, zda převažují pozitiva či negativa. Pokud převyšují pozitivní důsledky, je třeba zvážit, zda je omezování stínové ekonomiky vhodné nebo by bylo lepší ji podpořit.

3.1 Pozitiva stínové ekonomiky

Obhajující autoři tvrdí, že stínová ekonomika je značným zdrojem pro růst národního produktu a je jí možné označit za klíčový faktor růstu elasticity hospodářského systému. V tomto ohledu je stínová ekonomika jakýmsi přirozeným mechanismem přizpůsobení oficiální ekonomiky na veškeré poruchy, které vyplývají z daného uspořádání hospodářství.

Pro období transformace ekonomiky je stínová ekonomika velmi pozitivní z důvodu udržování ekonomických funkcí, protože se v oficiální ekonomice zvyšují náklady spojené s výrobou. Ve společnosti panují mýty o nedostatečné podnikavosti občanů, kteří nejsou na tržní ekonomiku připraveni. Stínová ekonomika tyto mýty vyvrací a novým podnikatelům poskytuje tržní zkušenosti. Legalizace stínových aktivit ekonomické transformaci značně pomůže.

Někteří autoři považují stínovou ekonomiku v nesnadné době za pilíř sociální stability, kdy stínová ekonomika poskytuje možnost skupinám obyvatelstva toto období překonat, udržuje tím sociální mír.

Pozitiva stínové ekonomiky v průběhu ekonomické transformace jsou pro celou společnost a hospodářství následující: růst HDP, menší míra rizika hospodářské činnosti, hospodářské oživení, maximalizace zisku v poměru investovaného kapitálu. Stínová ekonomika dále zmenšuje dopady krize tím, že se příjmy obyvatelstva zvyšují a jsou vytvářena nová pracovní místa.

Řada těchto pozitivních vlivů je nepodložených, sporných a neodpovídajících realitě. Pozitiva stínové ekonomiky totiž stojí na základním předpokladu, že prostředky, které vznikly ze stínových aktivit, budou podnikateli využívány k reinvestici, která povede k rozvoji firem. Existují však určité poznatky, kdy „stínové investice“ míří primárně do spotřeby. Stínová ekonomika se tedy primárně zaměřuje na neobchodovatelné statky, které nepředstavují investici do vybavení firem. Dále může stínová ekonomika nabídnout nezaměstnaným možnost výdělnku, ale to směřuje k výrazným ztrátám na zakázkách v sektoru oficiálním. Zde však existuje odporující tvrzení, kdy Schneider (2004) provedl výzkum, v kterém zjistil, že 2/3 na černo vydělaných peněz se obvykle vrátí do oficiálního sektoru, kde slouží k uspokojení dlouhodobých potřeb spotřebními statky. Stínová ekonomika může mít dále

pozitivní vliv na rozvoj trhu práce, kde představuje zdroj pro nové zaměstnání. Tímto způsobem může být řešen problém nezaměstnanosti. Mnoho autorů pochybuje o pozitivních stínové ekonomiky na trhu práce a předkládají řadu nevýhod např.: neplacení daní a pojistného, absence sociálního zabezpečení, nízké mzdy, nulová opatření pro ochranu zdraví při práci, nelegální přistěhovalci. (Fassmann 2002)

3.2 Negativa stínové ekonomiky

I přes veškerá pozitiva, které jsou uvedeny v předešlé kapitole, vyvolává růst a vznik stínové ekonomiky vážné pochybnosti. Negativní důsledky podle většiny autorů převládají. Fassmann (2007) definuje negativa stínové ekonomiky následovně:

- 1) *„Stínová ekonomika podkopává účinné státní řízení ekonomiky“* – dochází k narušení daňového systému a základu devizového hospodářství, které jsou nutné k řádnému fungování státní ekonomiky. Prostředky jsou z oficiálního sektoru přenášeny do neoficiálního sektoru a udržování makroekonomické stability je v takovýchto podmínkách velice náročné. K tomu jsou přidávány pochybnosti o právních předpisech ze strany podnikatelů, bankovního sektoru a domácností.
- 2) *„Činnosti stínové ekonomiky se nevěžou pouze na porušování daňových předpisů“* – činnosti stínové ekonomiky se věžou i na porušování jiných pravidel např. pravidla pracovního trhu, pracovněprávní předpisy, bezpečnost práce, ochrana životního prostředí. Tímto porušováním je silně narušováno soužití mezi přírodou a lidskou společností.
- 3) *„Ať je stínová ekonomiky jakkoli velká, může být jen ekonomikou přechodnou“* – obchod, služby, ořezávání státních aktiv a orientace na zisk převládá nad dlouhodobými hledisky. Neexistují zde investice, které podporují dlouhodobý růst v zemi.
- 4) *„Velké rozšíření stínové ekonomiky je spojeno s významnou ztrátou výkonnosti, plýtváním zdroji a poklesem národohospodářské produktivity.“* Příčinou těchto jevů je například neefektivní využití času z důvodu obcházení předpisů, neproduktivní platby, nevyužití úspor, problémový vstup na finanční trhy, podplácení.

- 5) *„Vznikají ekonomické problémy, jejichž příčinou je zavádějící statistika.“* Kvůli stínové ekonomice je nedostatečné množství důvěryhodných informací o mikroekonomických procesech, tím se zmenšuje prostor pro provádění kvalitní hospodářské politiky.
- 6) *„Vyšší zatížení „dostižené“ oficiální přidané hodnoty daněmi a poplatky.“* To vyvolá změnu chování, s kterým je spojena změna relativních cen, dále odměňování výrobních faktorů a změna alokace zdrojů. Stínová ekonomika také výrazně přispívá k vysokému daňovému zatížení oficiálního sektoru.
- 7) *„Silně rozšířená stínová ekonomika může celkově narušovat stabilitu, efektivnost, a hlavně důvěryhodnost institucí, právního systému i systému celé společnosti.“* V oficiálním i v neoficiálním sektoru jsou narušeny společenské vztahy a vznikají nenávratné změny kvůli korupci, nedodržování dohod a všeobecnému okrádání. Tyto změny silně ovlivňují a narušují základní pilíře i ve stabilizované společnosti. Růst stínové ekonomiky přitahuje peněžní prostředky, které jsou vytvářeny mafii a kriminální organizací, tím je následně způsobena deformace trhů a efektivnost je nižší.

4. METODY MĚŘENÍ STÍNOVÉ EKONOMIKY

Měření stínové ekonomiky je velice obtížné, jedním z hlavních důvodů obtížnosti jsou skryté aktivity ve stínové ekonomice. Mezinárodní odhady stínové ekonomiky často ukazují rozdílné výsledky, a to jak na mezinárodní úrovni, tak i na úrovni jednoho státu. Existují minimální 4 důvody proč jsou výsledky měření rozdílné. (Fassmann 2007)

- a) *„různí autoři při odhadech vycházejí z různě definované stínové ekonomiky“*
- b) *„různí autoři používají různých metod odhadů“*
- c) *„kvantitativní odchylky v odhadech mohou souviset i s rozdílným matematickým vyjádřením výsledků“*
- d) *„odhady různých autorů pocházejí z různých časových období případně se při nich využívá různě kvalitních datových souborů“*

Fassmann (2002) dělí metody měření do dvou skupin – přímé a nepřímé metody.

4.1 Přímé metody

Mezi přímé metody měření stínové ekonomiky patří výběrová šetření a sledování daňových úniků. Přímé metody se pokládají za mikroekonomické měření. Velikost stínové ekonomiky odhadují v daném čase a jsou schopny poskytnou podrobné informace o stínových aktivitách. Tyto metody jsou vhodné pouze pro určení stínové ekonomiky v kratším časovém období.

Výběrová šetření

Velká část informací o stínové ekonomice může být získána pomocí dotazníků a přímých průzkumů. Výsledky těchto metod mohou být často podhodnocené a nepřesné. Respondenti kvůli strachu z odhalení neuvádějí pravdivé informace. Nejasná definice stínové ekonomiky vytváří problém v průzkumu, nemusí být zahrnut celý rozsah jevu. Z těchto důvodů se výběrové šetření používá spíše pro průzkumy jednotlivých odvětví stínové ekonomiky, nebo je používáno společně s dalšími metodami, kdy výběrové šetření tvoří dobrý základ.

Sledování daňových úniků

Metody sledování daňových úniků lze nazývat též metody fiskální, jsou používány především ve skandinávských zemích ale i v USA, Francii, Itálii a Kanadě.

Daňové úřady poskytují údaje o určité skupině obyvatelstva. Na základě těchto údajů je vytvořen jistý model daňového úniku či podvodu, tento model je zevšeobecněn a použit na zbytek státu. Výsledkem této metody jsou čísla, která představují celkové daňové úniky nebo stínové aktivity. Výsledky měření pomocí těchto metod jsou velmi přibližné a často nepodložené. Při odhadu stínové ekonomiky jsou však výsledky vypracovány velmi metodicky. (Martinez 1995) V praxi metoda nedokáže vytvořit podrobný přehled o daňových únicích ani o osobách, které se daňových úniků účastní. Metoda se zaměřuje pouze na jediný segment stínové ekonomiky – daňový podvod. Z tohoto důvodu není možné určit správný rozsah ztráty na dani, proto data nevypovídají o skutečném rozsahu stínové ekonomiky a jejím vývoji.

4.2 Nepřímé metody

Nepřímé metody je možné definovat jako metody, které se zaměřují na stopy stínové ekonomiky v oficiální ekonomice a jsou zaměřené na makroekonomické indikátory. Tyto metody lze podle Fassmanna (2007) rozdělit do pěti skupin:

- a) metody rozporů
- b) monetární metody
- c) metody trhu práce
- d) metody fyzického inputu
- e) vícefaktorové kombinované metody

Metody rozporů

Odhalování stínové ekonomiky bude vždy těžké, i přesto příjmy, které v tomto sektoru vznikly, vždy vyjdou na povrch. Na tomto principu fungují metody rozporů, které měří rozdíl mezi příjmy a výdaji. Toto měření může probíhat na *„národohospodářské úrovni v rámci analýzy národních účtů, nebo na základě průzkumu rodinných rozpočtů.“* (Fassmann 2007)

Metody jsou založeny na předpokladu, že příjmy, které jsou znázorněny ve statistikách, jsou podhodnoceny o příjmy ze stínových aktivit. Avšak nákupy, které jsou z těchto příjmů prováděny, jsou v oficiální statistice zaznamenávány. Stínová ekonomika je s oficiální ekonomikou spojena díky výdajům, rozdíly mezi příjmy a výdaji, které jsou z těchto metod zjištěné, souvisí s existencí stínové ekonomiky. Mnoho autorů tento předpoklad ale zpochybňuje. V národních účtech jsou příjmy a výdaje měřeny s možnou existencí chyby. Řada položek na straně příjmů i výdajů jsou pouze odhadem, tyto odhady nemusí být vždy spolehlivé.

Další metodou rozporů je „*sledování difference mezi HDP propočtených z příjmů přihlášených ke zdanění a mezi HDP získaných na bázi národních účtů.*“ (Fassmann 2007) Tato metoda pramení z předpokladu, že velikost HDP zobrazena v národních účtech je správná. Podle autorů je tato metoda také nespolehlivá z důvodu možných výpočtových chyb. Hlavním důvodem je nezahrnutí celé stínové ekonomiky v odhadu HDP prostřednictvím národních účtů.

Jako další do metod rozporů můžeme zařadit i „*metodu výdajů k měření neregistrované ekonomiky.*“ (Fassmann 2007) Tato metoda plyne z odhadů rozporů mezi výdaji a příjmy obyvatelstva. Základním předpokladem je, že obyvatelstvo podhodnocuje část svých příjmů, ale určité položky výdajů podhodnoceny nejsou. Spotřební chování obyvatelstva je tedy jiné, než by odpovídalo jejich příjmové skupině.

Monetární metody

Monetární metody jsou momentálně jedny z nejpoužívanějších metod pro měření stínové ekonomiky ve vyspělých zemích. Mezi základní metody lze zařadit *metodu poptávky po peněžních zůstatcích a transakční metodu*. Monetární metody vychází z předpokladu, že stínové aktivity jsou většinou založeny na hotovostních transakcích. Pokud tedy v určitém časovém období bude objem hotovostních prostředků vyšší, než „obvykle“, je to známka existence stínové ekonomiky. (CETA 2015)

Metoda poptávky po peněžních transakcích

Za zakladatelem této metody je považován Peter Gutmann (1977), který velikost stínové ekonomiky počítá na základě poměru mezi množstvím oběživa (C) a vklady na vyžádání (D). Dále je nutné určit základní tzv. referenční rok, v tomto roce lze přepokládat, že velikost stínové ekonomiky je velmi nízká nebo nulová. Tento poměr je značen C/D. V této metodě jde tedy o odhalení části C, která je nad úroveň „normálního“ poměru. Pokud je tedy v daném roce vypočítán poměr mezi skutečnými C a D, lze z něho pomocí porovnání s „normálním“ poměrem C/D, který byl zjištěn v referenčním roce, odvodit hodnota C*. Hodnota C* představuje množství oběživa v oficiálním sektoru. Pomocí součinu hodnot (C - C*) s rychlostí oběhu peněz V lze stanovit velikost stínové ekonomiky. Rovnice je tedy ve tvaru: (Jurečka 2010)

$$SE = (C - C^*) \times V$$

SE = stínová ekonomika

C = oběživo

C^* = přirozené množství oběživa

V = rychlost oběhu peněz

Transakční metoda

Zakladatelem transakční metody je Feige (1979), kde je znázorněn vztah mezi celkovým množstvím transakcí a hrubým národním produktem. Metoda je založena na kvantitativní rovnici Irvinga Fishera, která je ve tvaru:

$$\mathbf{M \times V = P \times Q}$$

M = množství peněz v oběhu

V = rychlost oběhu peněz

P = celková cenová hladina

Q = množství produkce

E. Feige (1979) tento tvar upravil na:

$$\mathbf{M \times V = P \times T}$$

T = uskutečněné transakce

Tento tvar byl následně upraven do konečného tvaru:

$$\mathbf{MV + M'V' = PT}$$

M = hotové peníze (bankovky)

M' = vklady na vyžádanou

V a V' = rychlost operací s M a M'

PT = součin objemu transakcí

Dále je nutné stanovit referenční rok, který je považován za rok s nízkou či nulovou velikostí stínové ekonomiky. Následně je vypočítána hodnota PT pro referenční rok. Tato hodnota je porovnávána s proměnnou PT/HDP . Poměr PT/HDP představuje měřítko pro další roky, pro které se počítá velikost a vývoj stínové ekonomiky. Aby bylo možné vypočítat vývoj stínové ekonomiky v čase, je nutné porovnat vzájemný poměr PT/HDP referenčního období s velikostí naměřeného produktu PT pro další následující rok. (Zídková 2012)

I u těchto metod lze najít řadu problémů. U metody poptávky po peněžních zůstatcích může poptávka růst i z jiných důvodů než kvůli existenci stínových aktivit. Dalším problémem je předpokládaná rychlost obratu peněz v oficiální a stínové ekonomice a

existence roku, kdy je velikost stínové ekonomiky nízká či nulová. Dále je velmi málo pravděpodobné, že ve stínové ekonomice budou probíhat transakce pouze v hotovosti. (CETA 2015)

Metody trhu práce

Základem pro metodu trhu práce je rozdíl mezi oficiální a skutečnou aktivitou na trhu práce. Metoda je založena na předpokladu, že v případě omezení práce na formálním trhu bude výkon práce přesunut do ekonomiky neformální. Jedná se o odhad práce na černo, tomuto odhadu je poté přidělena určitá míra dosažené produktivity práce. Metoda má řadu problémů. Nelze předpokládat, že lidé pracující v neoficiální sektoru se nepodílí i na práci v oficiálním sektoru. Dále se neformální práce může uskutečňovat na trhu oficiálním prostřednictvím oficiální pracovní doby nebo částí přidané hodnoty, která je realizována neoficiálními pracovníky, je zahrnuta do oficiálního HDP. *„Hlavní výhrada totiž zní, že uvedená metoda ve skutečnosti není, a nemůže být metodou měření celé stínové ekonomiky. Ve skutečnosti odhaduje jen jeden její segment – práci na černo. Je totiž zcela evidentní, že tato metoda z logiky své konstrukce naprosto pomíjí další segmenty stínové ekonomiky, jakými např. jsou daňové úniky či kriminální ekonomika.“* (Fassmann 2007)

Metody fyzického inputu

Metody fyzického inputu (vstupu) jsou zaměřeny především na existenci stabilních vztahů mezi objemem národní produkce a fyzickými vstupy. Pokud je velikost fyzických vstupů vyšší než velikost národní výroby, pak je možné brát tento signál jako ukazatel existence stínové aktivity. Tuto metodu lze vypočítat jako rozdíl mezi potenciální a skutečnou vykazovanou výrobou, který nám ukazuje velikost stínové ekonomiky.

Aby bylo možné metodu fyzických inputů využít v praxi, je nutná existence technických vztahů mezi fyzickými vstupy a výstupy. Často se v tato metoda uskutečňuje ve vztazích mezi spotřebou elektrické energie a růstem HDP.

Růst stínové ekonomiky ve sledovaném období je počítán podílem dvou veličin, a to odhadem reálného tempa růstu oficiálního HDP a odhadem celkového růstu ekonomiky, který je zjištěn ze spotřeby elektrické energie. Pro výpočet je používána tzv. Kufmanova metoda, která předpokládá, že elasticita spotřeby elektrické energie vůči HDP je stabilní a cenová elasticita spotřeby elektrické energie je nízká. S touto metodou je spojeno mnoho problémů. Jedním z hlavních problémů je samotné východisko metody. Vztah mezi HDP a spotřebou el. energie nemusí nutně znamenat existenci stínové ekonomiky. Další pochybnosti vyvolávají i

předpoklady metody, tedy stabilita mezi spotřebovanou el. energií a HDP a nízká cenová elasticita el. energie. (Fassmann 2002)

Vícefaktorové kombinované metody

Vícefaktorové kombinované metody jsou založeny na zapojování lidí do stínových aktivit. Například „*metoda nenaplněné proměnné*“ se zakládá na ovlivňování obyvatelstva řadou faktorů (daňové zatížení, daňová morálka, příspěvky na sociální pojištění, regulační zásahy státu, míra nezaměstnanosti) a indikátorů (odpracovaná doba v oficiálním sektoru, účast na trhu práce, růst reálného HDP). Pro odhad závislosti mezi faktory a indikátory autoři využívají metodu zvanou LISREL. Tato metoda probíhá tak, že se v každé zemi zjistí všechny faktory. Dále se sestupně seřadí země, kde je každé zemi přiděleno pořadí pro každou proměnnou. Poté přijde ekonomická regrese, která sleduje závislost mezi faktory a indikátory stínové ekonomiky. Výsledkem je přiřazení určité váhy citlivosti každé proměnné. (Zídková 2012) Tyto metody umožňují zjistit stínovou ekonomiku v různých zemích ve stejném časovém úseku. Autoři mají k těmto metodám výhrady vnitřního i vnějšího rázu.

Vnitřní výhrady souvisejí se samotným výběrem determinant stínové ekonomiky. Daňové systémy v daných zemích s podobnou úrovní daňového zatížení mívají často velmi odlišnou daňovou strukturu, to může způsobovat negativní vliv na odhady. Další výhrady jsou i u používání proměnné míra nezaměstnanosti. Tato proměnná je velmi cyklická pro to, aby byla její aktuální hodnota použita.

Vnější výhrada směřuje k provádění měření touto metodou. Je nutné totiž z vnějšku vložit odhad stínové ekonomiky, tento odhad však vznikne jinou metodou.

Tabulka 3: Porovnání jednotlivých metod měření

	Výhody	Nevýhody
Přímé metody	Výstupy z těchto průzkumů jsou dobrými indikátory na mikroekonomické úrovni.	Nepřesné výsledky (je velmi těžké tímto způsobem obsáhnout celý rozsah jevu). Problémy s formulací otázek, které souvisejí s problémem definice pojmu stínová ekonomika, dle výběru zkoumaného vzorku respondentů, a i značný zájem respondentů zamlčet některé citlivé informace.
Nepřímé metody	Vycházejí ze skutečných údajů z oficiální ekonomiky.	Uvažují pouze jeden faktor na základě, kterého posuzují vývoj všech efektů stínové ekonomiky (nejčastěji daňové zatížení).

Zdroj: vlastní zpracování dle (KLEER 1994)

5. STÍNOVÁ EKONOMIKA VE VYBRANÝCH ZEMÍCH

Následující kapitola se zabývá analýzou velikosti stínové ekonomiky ve vybraných zemích, konkrétně v Evropské unii. Použity jsou zejména hodnoty pro rok 2018, získané především ze studie F. Schneidra z roku 2019, které jsou vypočítány MIMIC metodou. První část této kapitoly jsou státy Evropské unie rozděleny do 5 geografických skupin, kde je porovnávána stínová ekonomika pouze v určité geografické skupině. Druhá část je zaměřena na celkovou průměrnou hodnotu stínové ekonomiky daných geografických skupin, které jsou mezi sebou porovnávány. V závěru kapitoly jsou uvedeny důvody pro vstup do stínové ekonomiky v EU a doporučení, kterými je možné snížit velikost stínové ekonomiky v EU.

Evropská unie

Evropská unie je ekonomické a politické nadnárodní uskupení, které má za cíl zlepšit evropskou spolupráci a je složeno z 27 evropských států. EU byla založena v roce 1993 na základě Maastrichtské smlouvy, která je známá jako smlouva o Evropské unii. Předchůdcem EU bylo Evropské hospodářské společenství, které vzniklo v roce 1958, toto společenství tvořilo 6 zemí. Mezi hlavní hodnoty EU patří lidská důstojnost, svoboda, demokracie, rovnost, právní stát a lidská práva, které jsou nedílnou součástí způsobu života v členských státech. Mezi cíle EU patří prosazování míru, zajišťování svobody, spravedlnosti a bezpečnosti bez omezení vnitřními hranicemi, ekonomická, územní a sociální soudržnost a solidarita mezi státy EU, udržitelný rozvoj a vytvoření hospodářské a měnové unie. Tyto hodnoty a cíle jsou stanoveny v Lisabonské smlouvě a Listině základních práv a svobod. V roce 1999 byla zavedena společná měna euro, která měla pouze „virtuální“ podobu. Bankovky a euromince byly dány do oběhu v roce 2002. V současné době je euro používáno v 19 členských zemích, které společně tvoří eurozónu. Volný obchod a volný pohyb osob mezi členskými státy patří mezi hlavní principy EU. Evropské unii byla v roce 2012 udělena Nobelova cena za mír. (europa.eu)

Tabulka 4: Rok vstupu členských států do EU

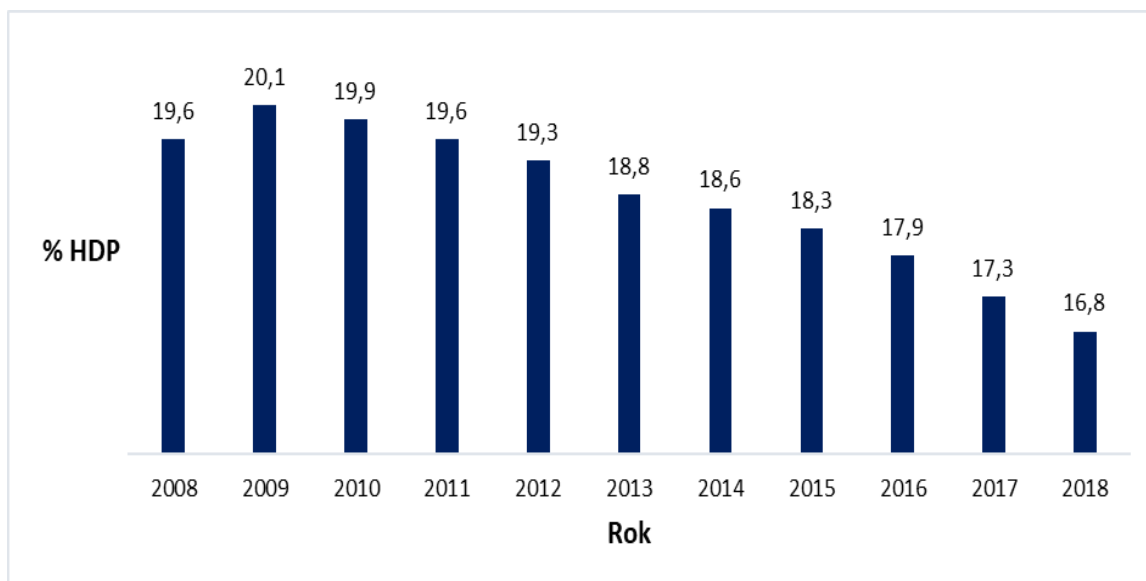
Rok vstupu do EU	Stát
1958	Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Německo, Nizozemí
1973	Dánsko, Irsko, (Spojené království)
1981	Řecko
1986	Portugalsko, Španělsko
1995	Finsko, Rakousko, Švédsko
2004	Česká republika, Estonsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Polsko, Slovensko, Slovinsko
2007	Bulharsko, Rumunsko
2013	Chorvatsko

Zdroj: vlastní zpracování dle (europa.eu)

Tabulka č. 4 zobrazuje všechny členské státy Evropské unie a rok jejich vstupu do EU. Mezi zakladatele Evropské unie patří Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Německo a Nizozemí. Mezi členské státy patřilo Spojené království, které z EU vystoupilo 31. ledna 2020. V roce 2004 se k Evropské unii přidalo nejvíce států, mezi které patří i Česká republika. Posledním státem, který přistoupil v roce 2013 je Chorvatsko.

5.1 Vývoj stínové ekonomiky v EU

Kapitola se zabývá vývojem stínové ekonomiky v Evropské unii. Následující obrázek znázorňuje velikost stínové ekonomiky v EU od roku 2008 do roku 2018. Hodnoty v grafu za jednotlivé roky jsou tvořeny z průměrných hodnot velikosti stínové ekonomiky v jednotlivých členských zemích EU a představují procentuální vyjádření k oficiálnímu HDP.

Obrázek 4: Vývoj stínové ekonomiky v EU v letech 2008-2018 (v % HDP)

Zdroj: vlastní zpracování dle (Schneider 2019)

Na obrázku č. 4 je zobrazena průměrná velikost stínové ekonomiky, tedy ještě v 28 členských státech Evropské unie od roku 2008 do roku 2018, proto je mezi členské státy řazena i Velká Británie. V roce 2008 byla průměrná hodnota stínové ekonomiky 19,6 % z oficiálního HDP, tato hodnota se v roce 2009 navýšila na 20,1 % HDP. Lze předpokládat, že příčinou tohoto zvýšení byla hospodářská krize, kdy se lidé uchýlovali k stínovým aktivitám. V následujících letech průměrné hodnoty klesaly a v roce 2018 byla průměrná velikost stínové ekonomiky v EU 16,8 % HDP. Hlavním důvodem tohoto celkového poklesu stínové ekonomiky je růst a rozvoj ekonomik v jednotlivých zemích, lidé nemají potřebu vstupovat do stínových aktivit.

I přes viditelný pokles, nebude vývoj stínové ekonomiky ve všech členských zemích stejný. Dle budoucího odhadu Friedricha Schneidera bude ve 23 zemích EU stínová ekonomika i nadále klesat. Mezi tyto země patří např.: Belgie, Česká republika, Polsko, Španělsko a Švédsko. Naopak zvýšení velikosti stínové ekonomiky lze očekávat v Chorvatsku, Bulharsku, Maďarsku, Rumunsku a Velké Británii. (Schneidera 2019)

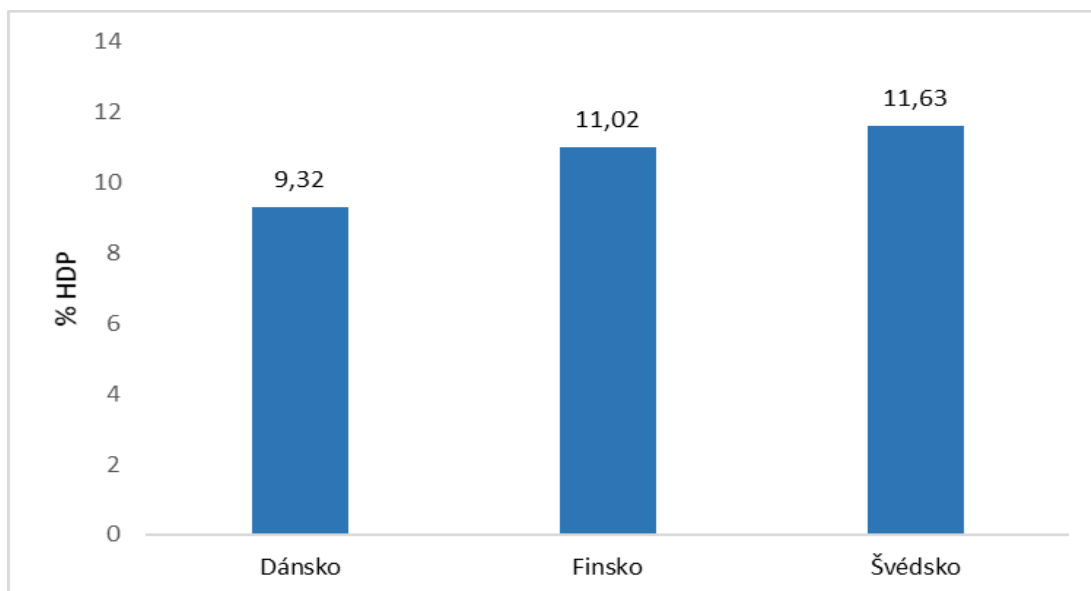
5.2 Klasifikace států Evropské unie

Evropská unie je v současnosti tvořena z 27 členských států, do roku 2020 mezi členské státy patřila Velká Británie, EU byla tedy tvořena z 28 členských států. V této práci jsou členské státy rozděleny z geografického hlediska na severní, jižní, západní, střední a východní Evropu. Porovnání velikosti stínové ekonomiky v rámci jednotlivých skupin bude za rok 2018. Naměřené hodnoty jsou použity z výzkumu F. Schneidera z roku 2019, které

jsou počítány MIMIC metodou, tento výzkum patří k jedním z nejnovějších. Tyto hodnoty budou následovně zprůměrovány, kdy za každou skupinu států vznikne průměrná hodnota velikosti stínové ekonomiky.

Severní Evropa

Mezi státy severní Evropy, někdy též nazývané nordické státy, které jsou zároveň členy Evropské unie, patří Dánsko, Finsko a Švédsko. Severské státy patří mezi velmi vyspělé země s různorodou ekonomikou a velkým přírodním bohatstvím. Ve státech je velmi rozsáhlý veřejný sektor, kvůli kterému je zde vysoké daňové zatížení. Daně představují 43 % hrubého domácího produktu. Jako první se k Evropské unii připojilo Dánsko v roce 1973. Finsko a Švédsko se k EU připojilo společně v roce 1995. (ostrava.educanet.cz)

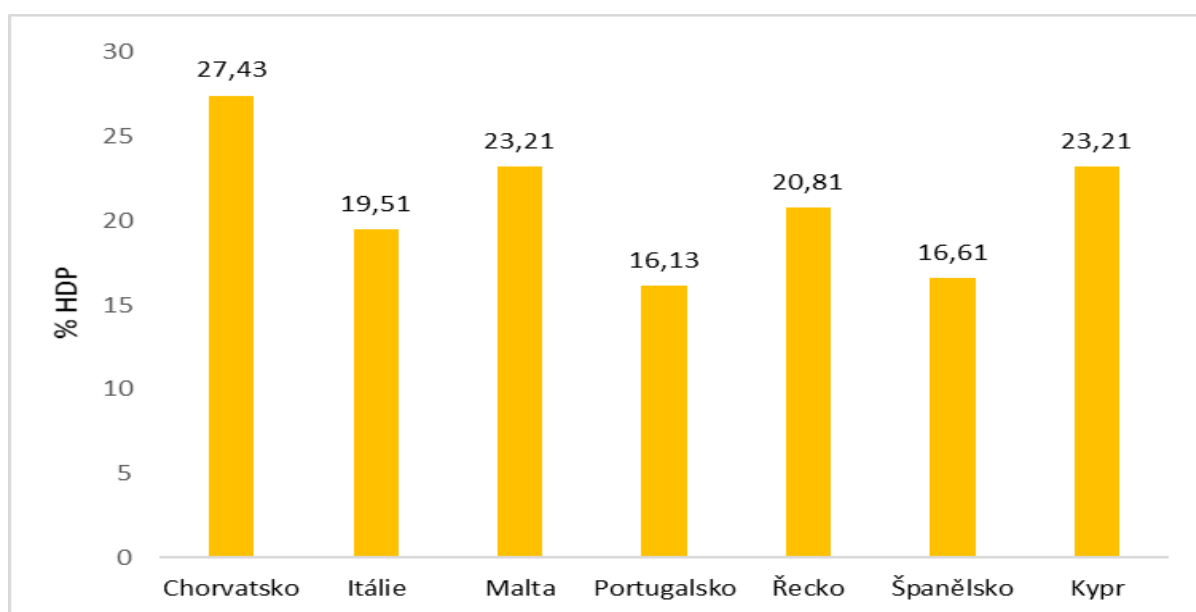

Obrázek 5: Velikost stínové ekonomiky v členských státech severní Evropy v roce 2018 (v % HDP)
Zdroj: vlastní zpracování dle (Schneider 2019)

Obrázek č. 5 zobrazuje velikost stínové ekonomiky v členských státech EU severní Evropy pro rok 2018. V porovnání s průměrnou hodnotou velikosti stínové ekonomiky v roce 2018 v EU mají severské státy podprůměrné hodnoty. V těchto státech tedy i při vysokém daňovém zatížení lidé nemají potřebu vstupovat do stínové ekonomiky, protože je o ně ze strany státu postaráno ve formě dostatečného poskytování veřejných služeb. Nejnižší hodnota stínové ekonomiky je v Dánsku, která zároveň patří k nejnižším hodnotám stínové ekonomiky v EU, a to 9,32 %. Stínová ekonomika ve Finsku činí 11,02 % a ve Švédsku 11,63 %. Celková průměrná velikost stínové ekonomiky severských států činí 10,66 % HDP.

Jižní Evropa

Členské státy EU, které patří do jižní Evropy jsou Chorvatsko, Itálie, Malta, Portugalsko, Řecko, Španělsko a Kypr. Tyto státy se řadí spíše k chudším státům Evropy, kromě Itálie a Španělska. Velkou část příjmů v této oblasti tvoří turistický ruch a dotace z Evropské unie. Značný význam má pro jižní státy zemědělství, pěstuje se zde zejména ovoce, citrusy, olivy a víno. Itálie, která je v EU od roku 1958, patří mezi zakladatelské státy Evropské unie. V roce 1981 se k EU připojilo Řecko a o pět let později Portugalsko a Španělsko. Malta a Kypr se k EU připojili s většinou států, a to v roce 2004. Jako poslední se k členským státům EU přidalo Chorvatsko v roce 2013. (ostrava.educanet.cz)

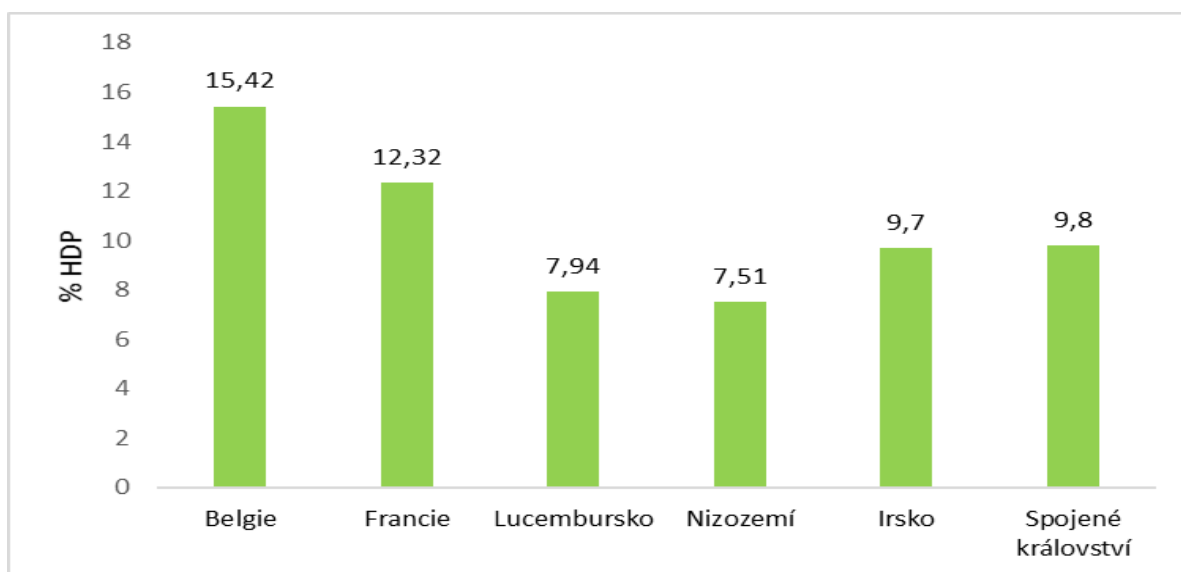
Obrázek 6: Velikost stínové ekonomiky v členských státech jižní Evropy v roce 2018 (v % HDP)

Zdroj: vlastní zpracování dle (Schneider 2019)

Na obrázku číslo 6 je možné vidět, že země patřící do jižní Evropy mají vyšší hodnoty stínové ekonomiky pro rok 2018 a patří k zemím, které mají stínovou ekonomiku nad průměrem celkové stínové ekonomiky v Evropské unii pro rok 2018. Za hlavní příčinu vyšší stínové ekonomiky lze považovat málo rozvinuté ekonomiky v těchto státech. Nejnižší stínová ekonomika je v Portugalsku – 16,13 % a ve Španělsku – 16,61 %. Itálie má velikost stínové ekonomiky pod hranicí 20 %. Nad touto hranicí se nachází Řecko – 20,81 %, Malta s Kyprem, kteří mají shodnou velikost stínové ekonomiky 23,21 % a Chorvatsko, které má nejvyšší hodnotu stínové ekonomiky, a to 27,43 %. Státy jižní Evropy patřící do EU mají průměrnou celkovou hodnotu stínové ekonomiky 20,99 % HDP.

Západní Evropa

Členské státy EU do roku 2020 tvořilo 6 států západní Evropy – Belgie, Francie, Lucembursko, Nizozemí, Irsko a Velká Británie, která vystoupila z EU 31. ledna 2020. Všechny státy kromě Velké Británie používají jednotnou měnu euro, tudíž patří do eurozóny. Státy západní Evropy patří mezi hospodářsky nevyspělejší státy Evropy s velkou hustotou obydlí. V hospodářství převažují zejména služby a nachází se zde významná ložiska ropy a zemního plynu. Belgie, Francie, Lucembursko a Nizozemí patří mezi státy zakládající Evropskou unii v roce 1958. Irsko s Velkou Británií se k Evropské unii připojilo až o několik let později, a to v roce 1973.

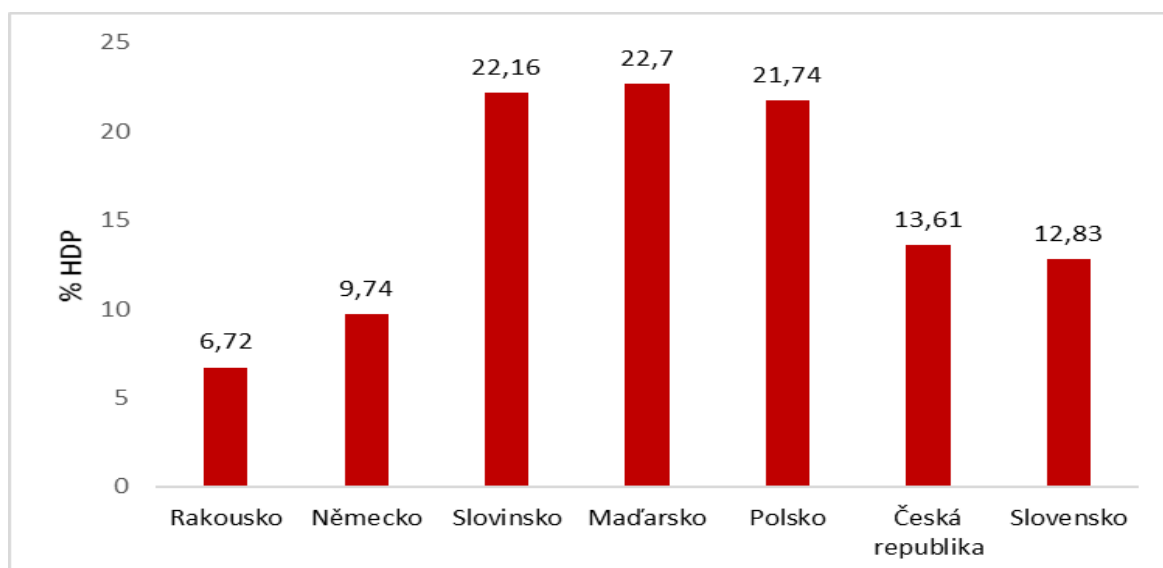

Obrázek 7: Velikost stínové ekonomiky v členských státech západní Evropy v roce 2018 (v % HDP)
Zdroj: vlastní zpracování dle (Schneider 2019)

Z obrázku č. 7 je patrné, že většina států západní Evropy patří mezi státy s nízkou stínovou ekonomikou za rok 2018. Nejnížší stínovou ekonomikou v západní Evropě má Nizozemí – 7,51 % a Lucembursko – 7,94 %. Tyto hodnoty patří k jedním z nejnižších hodnot stínové ekonomiky v Evropské unii, díky vyspělosti jednotlivých ekonomik. Spojené království a Irsko mají stínovou ekonomikou na podobné úrovni, Irsko – 9,7 % a Spojené království 9,8 %. Nejvyšší velikost stínové ekonomiky ze západních států má Francie – 12,32 % a Belgie 15,42 %. Tyto hodnoty se i přesto drží pod průměrnou hodnotou celkové stínové ekonomiky v EU. Vyšší hodnotu stínové ekonomiky v Belgii oproti ostatním státům jižní Evropy je možno přisuzovat vyšší míře dlouhodobé nezaměstnanosti zejména u lidí ve věku 15-24 let, lze tedy předpokládat, že lidé se schylují k práci v neoficiálním sektoru. (europa.eu) Průměrná velikost stínové ekonomiky států západní Evropy je 10,45 % HDP.

Střední Evropa

Střední Evropa má celkově 7 států, které patří do EU – Rakousko, Německo, Slovinsko, Maďarsko, Polsko, Česká republika a Slovensko. Státy v této oblasti je možné rozdělit na ekonomiky velmi vyspělé a státy Visegrádské čtyřky, kterými jsou Maďarsko, Polsko, Česká republika a Slovensko. Státy Visegrádské čtyřky mají společný znak, a to transformaci hospodářství, která proběhla v 90. letech 20. století. Nejvyspělejším státem této skupiny je Německo, které má velmi rozvinuté hospodářství a též patří k zakladatelům EU v roce 1958. Rakousko je též velmi vyspělá země a k EU se připojilo v roce 1995. V roce 2004 proběhlo největší rozšíření Evropské unie, kdy do EU vstoupilo 10 členských států, mezi nimi bylo i Slovinsko, Maďarsko, Polsko, Česká republika a Slovensko. (ostrava.educanet.cz)

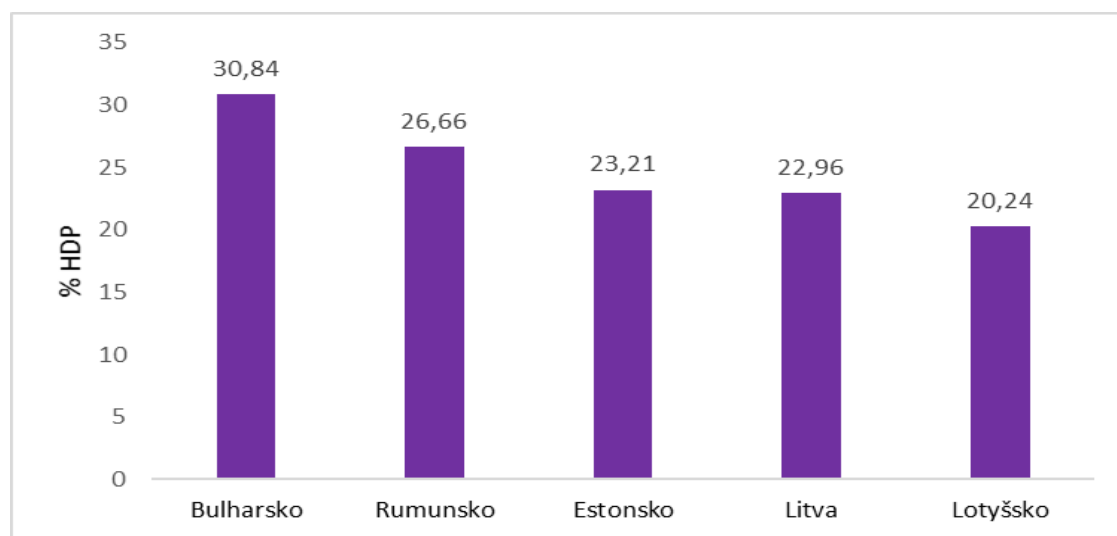
Obrázek 8: Velikost stínové ekonomiky v členských státech západní Evropy v roce 2018 (v % HDP)
Zdroj: vlastní zpracování dle (Schneider 2019)

Obrázek č. 8 zobrazuje velikost stínové ekonomiky ve střední Evropě v roce 2018. Je možné vidět, že zde jsou státy, kde je stínová ekonomika velmi nízká a zároveň státy, které mají velikost stínové ekonomiky nad průměrem celkové velikosti stínové ekonomiky v EU. Nejnižší hodnotu stínové ekonomiky mají díky vyspělosti hospodářství v této geografické skupině Rakousko – 6,72 % , které má zároveň nejnižší hodnotu stínové ekonomiky v celé Evropské unii a Německo, a to 9,74 %. Česká republika a Slovensko mají podobnou velikost stínové ekonomiky a tyto hodnoty jsou pod průměrem celkové průměrné hodnoty stínové ekonomiky v EU. Slovinsko, Maďarsko a Polsko mají hodnoty stínové ekonomiky nad 21 %.

Nejvyšší hodnota stínové ekonomiky je v Maďarsku 22,7 % HDP, příčinou je velmi rozšířená práce na černo. Průměrná velikost stínové ekonomiky ve střední Evropě je 15,64 % HDP.

Východní Evropa

Státy východní Evropy patří k nejchudším a nejzaostalejším ze všech členských států v Evropské unii. Mezi tyto státy patří Bulharsko, Rumunsko, Chorvatsko, Estonsko, Litva a Lotyšsko. Všechny tyto státy se připojili k EU až v pozdějších letech. Společně s dalšími 7 státy do EU v roce 2004 vstoupilo Estonsko, Litva a Lotyšsko. O 3 roky později, tedy v roce 2007 se stalo členskými státy EU Bulharsko s Rumunskem.

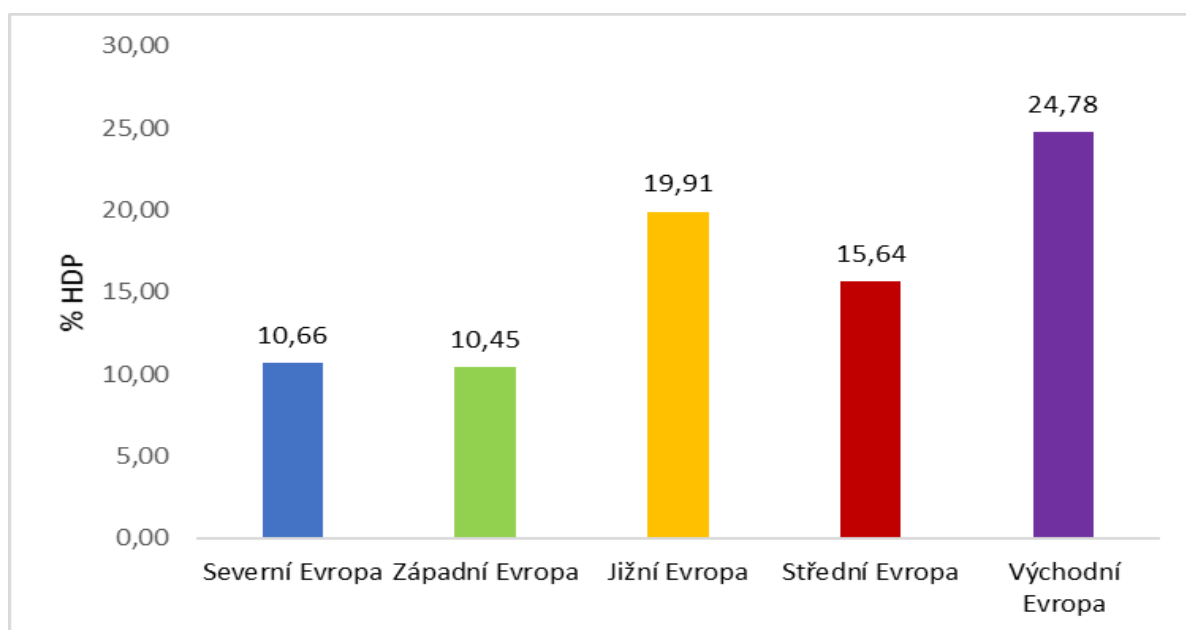
Obrázek 9: Velikost stínové ekonomiky v členských státech západní Evropy v roce 2018 (v % HDP)
Zdroj: vlastní zpracování dle (Schneider 2019)

Na obrázku č. 9 lze vidět, že státy východní Evropy mají oproti předešlým státům vysokou míru stínové ekonomiky. Všechny státy mají hodnotu stínové ekonomiky nad 20 % HDP. Státy východní Evropy se potýkají zejména s problémem práce na černo. Nejnižší míru stínové ekonomiky má Lotyšsko – 20,24 %, zde se objevuje i problém daňového zatížení. Litva má hodnotu 22,96 %, Estonsko 23,21 % a Rumunsko 26,66 %. Nejvyšší hodnotu ze všech členských států Evropské unie má Bulharsko – 30,84 %, což je o necelých 15 % více než celkový průměr všech členských států EU za rok 2018. Příčinou takto vysokých hodnot stínové ekonomiky v Rumunsku a v Bulharsku je nízká kvalita veřejné správy, tím je způsoben vyšší výskyt práce na černo. (europa.eu) Průměrná hodnota stínové ekonomiky ve východní Evropě je 24,78 % HDP.

5.3 Komparace vybraných skupin států

Předchozí kapitola byla zaměřena na velikost stínové ekonomiky ve státech Evropské unie, které byly rozděleny podle geografického hlediska do 5 skupin, nejčetnějšími skupinami byly jižní a střední Evropa, do kterých patří 7 států. V daných skupinách jsou hodnoty stínové ekonomiky států velmi podobné, až na některé výjimky. Hodnoty daných skupin pro rok 2018 byly zprůměrovány a jsou zobrazeny na následujícím obrázku č. 10.

Obrázek 10: Průměrná velikost stínové ekonomiky ve geografických skupinách států EU v roce 2018 (v HPD %)

Zdroj: vlastní zpracování

Z obrázku č. 10 je zřejmé, že nejvyšší průměrná velikost stínové ekonomiky v roce 2018 byla ve východní Evropě – 24,78 %. Druhá nejvyšší hodnota byla 19,91 % v jižní Evropě. Státy těchto skupin se řadí k těm chudším, a ne tolik rozvinutým státům, proto je možné předpokládat, že lidé žijící v těchto státech se budou více pohybovat v stínovém sektoru. U států východní Evropy je problém zejména v kvalitě veřejné správy, tato nízká kvalita má za následek výskyt práce na černo, která výrazně zvyšuje velikost stínové ekonomiky. (europa.eu) Dále je možné si povšimnout, že většina států východní a jižní Evropy vstoupily do Evropské Unie později, i to je jednou z příčin velikosti stínové ekonomiky. Velikost stínové ekonomiky roste ve směru ze západu na východ a ze severu na jih.

Stínová ekonomika ve střední Evropě, která činí 15,64 %, téměř odpovídá celkové průměrné stínové ekonomice v celé Evropské unii v roce 2018 – 16,8 %. Patří sem státy, které lze zařadit mezi vyspělé, jako je Německo a Rakousko, a státy, které nemají takovou úroveň

vyspělosti – Slovinsko a Maďarsko, proto zde můžeme najít největší rozdíl mezi velikostí stínové ekonomiky ve státech EU.

Nejnižší velikost stínové ekonomiky mají státy severní a západní Evropy, které patří k nejbohatším a nejvyspělejším zemím v Evropě. Státy severní Evropy, které mají průměrnou velikost stínové ekonomiky v roce 2018 10,66 %, se řadí k nejnižším hodnotám i přes to, že jsou země velmi daňově zatížené. Takto nízké hodnoty stínové ekonomiky jsou díky dostatečnému sociálnímu zabezpečení a kvalitě veřejného sektoru, proto je možné předpokládat, že lidé žijící v severní Evropě nemají potřebu vstupovat do stínové ekonomiky. Státy západní Evropy jsou také poměrně daňově zatížené a jsou velmi obydlené. Průměrná velikost stínové ekonomiky v těchto státech je ze všech geografických skupin nejnižší 10,45 % HDP.

Důvody pro vstup do stínové ekonomiky v EU

V teoretické části této práce byly zmíněny obecné důvody, proč lidé vstupují do stínového sektoru, jako např. daňové zatížení, sociální pojištění, kvalita institucí, poskytování veřejných služeb nebo přílišný zásah státu do trhu. V následující tabulce č. 5 jsou uvedeny hlavní důvody, proč lidé vstupují do stínového sektoru v Evropské unii.

Tabulka 5: Hlavní důvody lidí pro vstup do stínové ekonomiky v EU (%)

Důvod	%
Platba daní a sociálního zabezpečení	75,8
Snadný způsob vydělání peněz	44,2
Obcházení pracovních předpisů	24,5
Uspokojení poptávky po nižších cenách	15,5
Plýtvání penězi daňových poplatníků vládou	10,4
Vyhýbání se papírování	9,8
Nedůvěra ve veřejné orgán a justice	6,8

Zdroj: vlastní zpracování dle (econstor.eu)

Z tabulky je patrné, že nejhlavnějším důvodem, kvůli kterému lidé vstupují do stínové ekonomiky, je placení daní a sociálního pojištění. Z tohoto důvodu v tomto sektoru pracuje 75,8 % lidí. Dalším častým důvodem je představa lidí, že stínové aktivity znamenají snadný způsob vydělávání peněz, kvůli tomuto důvodu se do stínové ekonomiky zapojuje 44,2 % obyvatel v EU. Mezi další významné důvody patří obcházení pracovních předpisů – 24,5 %

lidí a uspokojování poptávky po nižších cenách – 15,5 %. K těm méně zastoupeným důvodům, které podněcují lidi ke vstupu do stínového sektoru, patří pocit obyvatelstva, že vláda plýtvá penězi daňových poplatníků – 10,4 %, dále se lidé chtějí vyhnout složitému a zdoluhavému papírování 9,8 % a nemají důvěru ve veřejné orgány a justici – 6,8 %.

Doporučené politiky pro snížení stínové ekonomiky v EU

Následující tabulka č. 6 zobrazuje možnosti, kterými by bylo možné snížit velikost stínové ekonomiky v EU v %. Je nutné si ovšem uvědomit, že možnosti uvedené v tabulce nemusí mít stejný vliv na snížení stínové ekonomiky v jednotlivých zemích EU.

Tabulka 6: Doporučené způsoby pro snížení stínové ekonomiky v EU (%)

Možnost pro snížení stínové ekonomiky	%
Nucené elektronické platby	27,6
Nižší náklady na sociální zabezpečení	26,6
Častější daňové kontroly a přísnější sankce za daňové úniky	25,7
Snížení daní	24,1
Vyšší mzdy po zdanění	22,3
Zlepšení právního státu	19,0
Snížení byrokracie při zakládání podnikání nebo OSVČ	16,1
Méně pracovní regulace	13,1
Stanovení limitů pro platby v hotovosti	10,4

Zdroj: vlastní zpracování dle (econstor.eu)

Pro snížení stínové ekonomiky v EU by z 27,6 % pomohlo zavedení nucené elektronické platby. Další možná řešení, které by velikost stínové ekonomiky snížily o více než 20 %, jsou snížení nákladů na sociální zabezpečení, častější daňové kontroly a přísnější sankce za daňové úniky, snížení daní a dále vyšší mzdy po zdanění. Dalším doporučeným způsobem pro snížení stínových aktivit by bylo celkové zlepšení právního státu, které by mohlo pomoci z 19 %. Problémem při zakládání podnikání nebo OSVČ je přílišná byrokracie, bylo by tedy vhodné toto byrokratické zatížení snížit, toto opatření by přineslo snížení stínové ekonomiky o 16,1 %. Pro snížení stínové ekonomiky o 13,1 % by práce měla být méně regulována. Dalším způsobem, který by pomohl ke snížení pouze o 10,4 % je stanovení limitů pro platby v hotovosti.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo teoretické vymezení pojmu stínová ekonomika, jejích příčin a možných důsledků pro ekonomiku, dále vymezení metod jejího měření a na závěr provedení analýzy stínové ekonomiky ve vybraných zemích a provedení mezinárodní komparace. Teoretická část bakalářské práce obsahuje 4 kapitoly. V první kapitole je vymezena definice stínové ekonomiky, kde byl zjištěn první problém tohoto jevu, kterým je neexistence jednotné definice pro stínovou ekonomiku. Dalším problémem je stanovení jednotného názvu pro tento jev a vymezení aktivit, které do tohoto sektoru patří, v tomto směru se názory autorů zabývající se tímto jevem liší. Druhá kapitola pojednává o příčinách, které vedou ke vzniku stínové ekonomiky. Bylo zjištěno, že mezi hlavní příčiny lze zařadit přílišné zásahy státu do trhu, daňový systém státu a kvalitu veřejného sektoru. Důsledky stínové ekonomiky jsou obsaženy ve třetí kapitole, které mohou být negativní i pozitivní. Stínová ekonomika má pozitivní důsledky zejména pro transformující se ekonomiky a v nesnadné době je možno stínovou ekonomiku považovat za pilíř sociální stability. I přes veškerá pozitiva negativní důsledky převládají. Mezi negativa lze zařadit přenos prostředků z oficiálního sektoru do neoficiálního, porušování pracovněprávních předpisů nebo narušení stability a efektivnosti institucí. Čtvrtá kapitola, která je poslední kapitolou teoretické části, uvádí způsoby měření stínové ekonomiky. Z kapitoly plyne, že měření stínové ekonomiky je velice náročné kvůli skrytým stínovým aktivitám a existuje mnoho metod, kterými lze velikost stínové ekonomiky měřit. Výsledky měření jsou proto spíše jakési odhady a často jsou velice rozdílné a nepřesné.

Na teoretickou část bakalářské práce navazuje část praktická, v které byla provedena analýza stínové ekonomiky v Evropské unii. V první části této kapitoly byla provedena analýza vývoje stínové ekonomiky v EU od roku 2008 do roku 2018, kde bylo zjištěno, že stínová ekonomika v EU od roku 2009 klesá a v roce 2018 velikost stínové ekonomiky v EU činila 16,8 % HDP. Důvodem poklesu velikosti stínové ekonomiky v EU je rozvoj a ekonomický růst členských států. I přes tento pokles není vývoj stínové ekonomiky ve všech členských státech EU stejný. V druhé části kapitoly byla EU rozdělena z geografického hlediska na severní, jižní, západní, střední a východní Evropu. Zde byl analyzován vývoj stínové ekonomiky v jednotlivých skupinách pomocí dat z výzkumu F. Schneidera, kde jsou hodnoty počítány MIMIC metodou a následně provedena komparace těchto geografických skupin. Bylo zjištěno, že největší míra stínové ekonomiky v roce 2018 byla ve východní Evropě – 24,78 % HDP, tato velikost je způsobena nízkou kvalitou veřejného sektoru, kvůli

které vzniká práce na černo. Nejnižší míra stínové ekonomiky byla naměřena v severní Evropě – 10,66 % HDP, zde je sice vysoké daňové zatížení, ale jsou zde poskytovány kvalitní veřejné služby. Z analýzy vyplývá, že lidé, kteří žijí ve státech, které jsou bohatší a vyspělejší, nemají potřebu vstupovat do stínového sektoru, lidé žijící v chudších státech se častěji uchylují k stínovým aktivitám, zejména k práci na černo. Dále je nižší míra stínové ekonomiky zjištěna ve státech, které se připojily k EU dříve.

Ze závěrečné části této kapitoly vyplývá, že lidé, žijící ve státech Evropské unie, vstupují do stínového sektoru zejména kvůli vysokým platbám daní a sociálního pojištění, stínové aktivity pro ně znamenají snadný způsob vydělání peněz nebo se snaží obcházet pracovní předpisy. Snížit míru stínové ekonomiky v EU by bylo možné pomocí nucených elektronických plateb, nižším nákladům na sociální zabezpečení, provádění častějších daňových kontrol nebo snížením daní.

POUŽITÁ LITERATURA

Ekonomický vývoj v EU podle aktuálních statistik: Zdanění práce. POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY [online]. 2020 [cit. 2021-01-22]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=12>

EVROPSKÝ SEMESTR – TEMATICKÝ PŘEHLED: NEHLÁŠENÁ PRÁCE. Ec.europa.eu [online]. [cit. 2021-04-01]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_undeclared-work_cs.pdf

FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika a práce na černo. Praha: Sondy, 2007. 358 s. ISBN 978- 80-86846-21-7.

FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika I.: (úvod do studia). Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2000, 93 s. ISBN 80-239-2773-6

FASSMANN, Martin. Stínová ekonomika I: (příčiny, důsledky, měření). Praha: Sondy. 2002. 107 s. ISBN: 80-868-0903-X.

FEIGE, Edgar. How Big Is the Irregular Economy? In: Researchgate.net [online]. 2004, 1979 [cit. 2021-01-20]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/23747491_How_Big_Is_the_Irregular_Economy

FIALOVÁ, Helena. 2011. Ekonomický výkladový slovník. Praha: A plus. ISBN 978-80-903804-5-5.

GERSHUNY, Jonathan. The informal economy : its role in post-industrial society / J. I Gershuny [online]. 2003 [cit. 2020-10-22]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/44546959_The_informal_economy_its_role_in_post-industrial_society_J_I_Gershuny

Good practice fiche - Belgium: Service vouchers. Ec.europa.eu [online]. 2017 [cit. 2021-04-01]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/ajax/countries.jsp?langId=en&intPageId=4931&parentCatId=1322&countryId=7>

GUTMANN, Peter. The subterranean economy. Financial Analyst Journal, c1977.

Ifo World Economic Survey November 2019. Econstor.eu [online]. 2019 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/219172/1/WES_19_4.pdf

Jednotlivé země. Europa.eu [online]. [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_cs#tab-0-1

JUREČKA, Václav., a kol. Makroekonomie. Praha: Grada. 2010. 336 s. ISBN 978-80-3258-9.

KLEER, J.: Dvojí tvář šedé ekonomiky. Ekonom č.48/1994

MARTINEZ, Jean-Claude. Daňový únik. Praha: HZ Praha, 1995. Editio Q. ISBN 80-901918-3-5.

MINGIONE E., MAGATTI M. and Col. The informal sector, Report to the European's Commission's, October 1994 in Social Europe Supplement 3/95

Minimální mzda: Rok 2018 a 2019. POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY [online]. 2020 [cit. 2021-01-22]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=12>

OECD. 2002. Measuring the non-observed economy: a handbook. OECD Directorate Development Statistics, International Monetary Fund Bureau of Statistics, International Labour Organisation Bureau of Statistics, Commonwealth of Independent States Statistical Committee, Lippincott Williams & Wilkins.

Regionální geografie Jižní Evropy. Zeměpisný web Daniela Svobody [online]. [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: https://ostrava.educanet.cz/www/zemepis/vyuka/sexta/jizni_evropa.htm

Regionální geografie Severní Evropy. Zeměpisný web Daniela Svobody [online]. [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: https://ostrava.educanet.cz/www/zemepis/vyuka/sexta/severni_evropa.htm

SCHNEIDER, Friedrich. Of Labor The Shadow Economy and Work in the Shadow: What Do We (Not) Know? Researchgate.net [online]. 2012 [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/255727836_of_LaborThe_Shadow_Economy_and_Work_in_the_Shadow_What_Do_We_Not_Know

SCHNEIDER, Friedrich., KLINGMAIR Robert. Shadow Economies around the World: What Do We Know?. 2004. Dostupné také z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0176268004001107>

Size of the Shadow Economies of 28 European Union Countries from 2003 to 2018: The Latest Development. Researchgate.net [online]. 2019 [cit. 2021-03-15]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/333776900_Size_of_the_Shadow_Economies_of_28_European_Union_Countries_from_2003_to_2018_The_Latest_Development

Stínová ekonomika v České republice. CETA: centrum ekonomických a tržních analýz [online]. [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <http://eceta.cz/studie-stinova-ekonomika-v-ceske-republice/>

VOLEJNÍKOVÁ, Jolana. Korupce v ekonomické teorii a praxi. Praha: Profess Consulting s.r.o., 2007. 390 s. ISBN 978 80-7259-055-1.

Základní informace o EU. Europa.eu [online]. [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-in-brief_cs

ZÍDKOVÁ, Hana. Diskuse k metodám odhadů stínové ekonomiky [online]. 2012 [cit. 2020-12-12]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/294280684_Diskuse_k_metodam_odhadu_stinove_ekonomiky